

AALBORG
UNIVERSITET

Urimelige aftalevilkår i medfør af aftalelovens § 38 c

Med særligt fokus på ensidige ændringsvilkår

KANDIDATSPECIALE

JURIDISK INSTITUT
AALBORG UNIVERSITET

MAJ 2026

Titelblad:

Titel:

Urimelige aftalevilkår i medfør af
aftalelovens § 38 c.

Engelsk titel:

Unfair Contract Terms Pursuant to
Section 38 c of the Danish Contracts
Act.

Projekt:

Kandidatspeciale

Projektperiode:

01.02.2026 – 13.05.2026

Vejleder:

Marie Jull Sørensen

Uddannelsessted:

Aalborg Universitet

Uddannelse:

Jura

Udarbejdet af:

Thøger West Kristensen

Studienummer: 20213210

Ebbe Jonathan Skou Nielsen

Studienummer: 20205640

Afleveringsdato:

13. maj, 2026, kl. 10.00

Antal anslag:

161.103

Abstract

This master's thesis examines the factors that are considered when assessing whether a unilateral variation clause in a consumer contract is unfair under Section 38 c of the Danish Contracts Act. The provision, which implements Council Directive 93/13/EEC on unfair terms in consumer contracts, establishes that a contractual term is unfair if it is contrary to the requirement of good faith, causes a significant imbalance in the parties' rights and obligations to the detriment of the consumer. As the provision consists of two legal standards, its substantive content can only be understood from case law and interpretation hereof.

Through a legal-dogmatic analysis of Danish and EU case law, including recent Danish case law such as the Supreme Court's judgment in the Tryg-judgment and the Maritime and Commercial Court's judgment in the Jyske Bank-judgment, a number of frequent factors are identified and systematised.

The analysis reveals that transparency is a central factor, distinguishing between formal and substantive requirements. The substantive requirement entails that the consumer, based on clear and comprehensible criteria, must genuinely be able to foresee the consequences of the term. Specifically, unilateral variation clauses require that such terms be both justified and limited in scope. The analysis reveals a certain discrepancy between Danish case law and EU case law on this point, as the Supreme Court in the Tryg-judgment applies a more tolerant standard than that established by the Court of Justice.

Other regulation, including private law and public law, specifically conduct-of-business-rules also constitutes a central factor in the unfairness assessment. The balance assessment distinguishes between economic imbalance and imbalance in rights. For unilateral variation clauses, the consumer's right to terminate the contract serves as a necessary counterweight. The Directive's indicative list in Annex 1 and the nature of the goods or services also feature as factors, albeit in a context-dependent manner.

In conclusion, the unfairness assessment under Section 38 c of the Contracts Act is a concrete assessment based on a combined weighting of the identified factors, and the state of the law on certain points, particularly regarding transparency requirements for unilateral variation clauses remains, to some extent, unsettled.

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	1
2. Problemformulering.....	2
3. Afgrænsning	3
4. Metode og kilder.....	4
5. Det retlige udgangspunkt.....	6
5.1. Ensidige ændringsvilkår	6
5.2. Forbruger aftaler og forbrugerbegrebet	7
5.3. Aftaleloven § 38 c.....	9
5.3.1. Baggrunden	9
5.3.2. Anvendelsesområdet	10
5.3.2.1. Stridende mod hæderlig forretningsskik.....	11
5.3.2.2. Bevirke en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugeren	12
5.4. Grundlaget for vurderingen	13
5.5. Fortolkningsreglen	14
5.6. Direktiv 93/13/EØF og dets betydning for fortolkningen af aftaleloven	15
6. Momenter for urimelighedsvurderingen	21
6.1. Gennemsigtighed.....	22
6.1.1. Oplysninger på tidspunktet for aftaleindgåelsen.....	23
6.1.2. Formel gennemsigtighed	25
6.1.3. Fremhævelse.....	26
6.1.4. Materiel gennemsigtighed.....	28
6.1.4.1. Den erhvervsdrivendes brug af begreber	30
6.1.5. Særligt for ensidige ændringsvilkår; begrundet og begrænset.....	33
6.1.6. Opsummering af gennemsigtighedskravet.....	38
6.2. Anden regulering.....	40
6.2.1. Privatretlig regulering; den direkte påvirkning.....	42
6.2.2. Offentligretlig regulering; den indirekte påvirkning.....	44

6.2.2.1. Tillægges offentligretlig regulering for stor betydning i urimelighedsvurderingen?	50
6.2.3. Branchesædvane	51
6.3. Direktivets bilag, punkt 1	55
6.4. Ubalance	58
6.4.1. Økonomisk ubalance	59
6.4.2. Ubalance i rettigheder	66
6.4.2.1. Forbrugerens opsigelsesadgang	67
6.5. Hensyn til type varer eller tjenesteydelser	70
7. Konklusion	74
8. Litteraturliste	77
8.1. Love, forarbejder, betænkninger mv.	77
8.1.1. Lovgivning	77
8.1.2. Forarbejder, betænkninger mv.	77
8.2. Afgørelser	78
8.3. Litteratur	80
8.4. Artikler	81
8.5. Arbejdsdokumenter og vejledninger	81
9. Bilag	82
10. Ordoptælling	82

1. Indledning

Grundsætningen "*Pacta sunt servanda*" - aftaler skal overholdes - kan spores tilbage til det 11. og 12. århundrede, hvor kanonisk ret, i modsætning til romerretten, tillagde enhver aftale bindende retsvirkning uanset aftalens form.¹ Erkendelsen om, at aftaler først kan tillægges retlig værdi, når parterne kan stole på, at hinandens tilsagn er bindende, fandt sin første udtrykkelige lovfæstelse i dansk ret ved Danske Lov 5-1-1 fra 1683 og er i dag forankret i aftaleloven § 1.

Før en aftale tillægges retlig virkning må det forudsættes, at parterne reelt har haft til hensigt at forpligte sig til indholdet. Dette er ikke blot formelt, men forudsætter materielt, at begge parter har haft jævnbyrdig mængde information, jævnbyrdig forhandlingsstyrke og jævnbyrdig mulighed for at overskue aftalens konsekvenser. Aftaleretten er i sin klassiske forstand i høj grad udviklet under denne forudsætning.² Dette udgangspunkt er imidlertid fjernere fra virkeligheden end, måske, nogensinde. Forbrugeren accepterer dagligt standardvilkår, vedkommende ikke har læst, ikke forstår og under alle omstændigheder ikke har indflydelse på. Princippet om aftalefrihed er således under pres, fordi den erhvervsdrivende i langt højere grad pålægger forbrugeren forudbestemte vilkår.

Problemstillingen skærpes yderligere, når den erhvervsdrivende forbeholder sig retten til, efter aftalens indgåelse, ensidigt at ændre de vilkår, forbrugeren netop har accepteret, uden at aftalen skal accepteres på ny og i visse tilfælde helt uden varsel. En forbruger, der ved aftalens indgåelse ikke fuldt ud forstod aftalens indhold, stilles herved endnu ringere og muligheden for at reagere hensigtsmæssigt forudsætter, at forbrugeren overhovedet er bekendt med, at en ændring er indtruffet.

Forbrugerretten søger at korrigere denne skævhed. I EU-retten er forbrugerbeskyttelseshensynet forankret i Direktiv 93/13/EØF om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler, der repræsenterer en fælles europæisk erkendelse af, at forbrugerbeskyttelse ikke er et rent nationalt anliggende, men en forudsætning for et vel-fungerende indre marked. I dansk ret er direktivet implementeret ved aftalelovens § 38 c, der fastslår at et aftalevilkår er urimeligt såfremt, det er stridende mod hæderlig forretningsskik og bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugeren.

¹ Tamm, Europæisk retshistorie, 2020, s. 51-53

² Lyng Andersen mfl., Aftaler og mellemmand, 2022, kapitel 1.4.1

2. Problemformulering

Ovenstående rejser følgende en række spørgsmål; hvornår er et aftalevilkår urimeligt i henhold til aftalelovens § 38 c? Hvilke momenter lægger domstolene vægt på i vurderingen? Og hvad gælder særligt, når den erhvervsdrivende ensidigt forbeholder sig retten til at ændre aftalen? Dette søges besvaret i kandidatspecialet.

Spørgsmålets praktiske aktualitet er senest illustreret ved Højesterets dom af 5. februar 2026 vedrørende Tryg Forsikring.³ Heri fastslog Højesteret, at et aftalevilkår, der alene forpligtede forsikringsselskabet til at varsle væsentlige ændringer overfor forbrugeren, ikke var urimeligt i medfør af aftalelovens § 38 c. Afgørelsen rejser centrale spørgsmål om, hvornår et aftalevilkår er tilstrækkeligt gennemsigtigt, herunder hvilken betydning det har, at den erhvervsdrivende anvender begreber uden nærmere definition, samt hvilken betydning offentligretlig regulering har for urimelighedsvurderingen. På baggrund af denne afgørelse samt yderligere retspraksis fra såvel de danske domstole som EU-Domstolen søger kandidatspecialet at undersøge, hvilke konkrete momenter der inddrages i vurderingen af, om et aftalevilkår er urimeligt i henhold til aftalelovens § 38 c, med særligt fokus på ensidige ændringsvilkår.

På denne baggrund, er kandidatspecialets problemformulering som følger:

Hvilke momenter indgår i vurderingen af hvorvidt et ensidigt ændringsvilkår i en forbrugeraftale anses som urimeligt efter aftalelovens § 38 c.

I kandidatspecialets problemformulering anvendes begrebet ”urimeligt” som betegnelse for en vurdering af, at et vilkår er i strid med hæderlig forretningsskik og bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugeren, jf. aftalelovens § 38 c. Når betegnelsen ”urimeligt” eller ”urimelighedsvurdering” anvendes, er dette således alene udtryk for en vurdering efter aftalelovens § 38 c.

³ U.2026.1950H

3. Afgrænsning

Nærværende afsnit har til hensigt at afgrænse rammerne for kandidatspecialet. Problemformuleringen omhandler forbrugerretlige problemstillinger, hvorfor kandidatspecialet er afgrænset til forbrugerret med særligt fokus på aftalelovens § 38 c, hvorfor urimelighedsvurderingen efter eksempelvis aftalelovens § 36, ikke berøres.

Af hensyn til kandidatspecialets omfang afgrænses i det væsentligste fra at behandle retsvirkningerne ved urimelige aftalevilkår. Det behandles således ikke, hvorvidt et aftalevilkår skal tilsidesættes helt eller delvist. Kandidatspecialet afgrænses ligeledes fra en behandling af, hvilken betydning indsættelsen af aftalelovens § 38 c, stk. 2, har haft for retstilstanden i denne henseende.⁴ For så vidt angår krav til varsling, i forbindelse med effektivering af ensidige ændringsvilkår, behandles dette ikke i kandidatspecialet, idet det lægges til grund, at varsling skal ske i rimelig tid.⁵

Kandidatspecialet behandler aftalevilkår inden for flere brancher, som er reguleret på såvel nationalt niveau som EU-niveau, herunder den finansielle sektor. Særlovgivning på disse områder inddrages udelukkende i det omfang, det er nødvendigt for at understøtte undersøgelsen af urimelighedsvurderingen. Kandidatspecialet afgrænses ligeledes fra inddragelse af anden forbrugerpræceptiv lovgivning, herunder eksempelvis forbrugerftaleloven og markedsføringsloven, idet disse ikke anses for nødvendige for besvarelsen af problemformuleringen.

⁴ Indsat ved lov nr. 2158, af den 27.11.2021

⁵ C-92/11, RWE Vertrieb, præmis 51 og Rådets Direktiv 93/13/EØF, Bilag, punkt 2, litra b

4. Metode og kilder

Formålet med nærværende kandidatspeciale er at undersøge gældende ret i relation til hvilke momenter, der indgår i vurderingen af hvorvidt et aftalevilkår er urimeligt i medfør af aftalelovens § 38 c. Til denne undersøgelse anvendes den retsdogmatiske metode.⁶ Dette betyder at gældende ret analyseres, beskrives og systematiseres. Den retsdogmatiske metode søger ligeledes at belyse forskelle og ligheder, for herved at kunne forstå gældende ret.⁷

For at fastlægge gældende ret vedrørende urimelighedsvurderingen i forbrugeraftaler, anvendes retskilder som det styrende redskab.⁸ Retskildebegrebet er ikke entydigt defineret i den juridiske teori, men forstås i bred forstand som enhver tankegang, der leder retsanvenderen frem mod en konklusion om, hvad der er gældende ret på et bestemt område.⁹ Ved retskilder forstås derved ikke blot skrevne, bindende kilder, men også uskrevne og vejledende kilder.¹⁰

Kandidatspecialet centrerer sig om aftalelovens § 38 c, som implementerer Direktiv 93/13/EØF om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler (herefter ”direktivet”).¹¹ Aftalelovens § 38 c udspringer af EU-retten, hvorfor fortolkningsprincippet om direktivkonform fortolkning gælder. Dette betyder, at loven skal fortolkes i overensstemmelse med såvel direktivet, som EU-Domstolens afgørelser og udtalelser.¹² I det retlige udgangspunkt inddrages derfor direktivets præambel for at fastslå rækkevidden og formålet hermed. Ligeledes inddrages bemærkninger til lovforslaget i forbindelse med indsættelsen af aftalelovens § 38 c, for at udlede lovgivers hensigt med implementeringen af direktivet. Der anlægges således i denne sammenhæng en subjektiv formålsfortolkning af bestemmelsen.¹³

⁶ Munk-Hansen, Retsvidenskabsteori, 2023, s. 70

⁷ Munk-Hansen, Den juridiske løsning - introduktion til juridisk metode, 2021, s. 73

⁸ Ibid., s. 15

⁹ Bryde Andersen, Ret og Metode, 2002, s. 131

¹⁰ Evald, At tænke juridisk, 2023, s. 18

¹¹ Rådets Direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler

¹² Tvarnø mfl., Retskilder og Retsteorier, 2017, s. 115-116

¹³ Munk-Hansen, Den juridiske løsning - introduktion til juridisk metode, 2021, s. 60

Urimelighedsvurderingen i medfør af aftalelovens § 38 c, indeholder to retlige standarder, hvorfor det ikke er muligt at udlede det præcise anvendelsesområde af bestemmelsens ordlyd. Dette betyder, at indholdet af bestemmelsen skal udledes af retspraksis.¹⁴ I kandidatspecialet inddrages og analyseres derfor en større mængde dansk retspraksis, for at udlede hvilke momenter, domstolene har tillagt vægt ved udfyldelse af de retlige standarder. I kandidatspecialet indgår ligeledes præjudicielle afgørelser fra EU-Domstolen. Præjudicielle afgørelser er alene udtryk for retsafgørelser indenfor EU-retten. EU-domstolen træffer dermed ikke afgørelse i en konkret tvist, men prøver den del, som vedrører fortolkningen af EU-retten, hvorefter den konkrete afgørelse og fortolkning overlades til den nationale domstol.¹⁵ I forholdet mellem dansk retspraksis og EU-Domstolens praksis, vil EU-retten i teorien have forrang, hvorfor danske domstole skal indrette sin praksis efter EU-Domstolens, for så vidt angår spørgsmål af EU-retlig karakter.¹⁶

I forbindelse med udarbejdelsen af kandidatspecialet, er der søgt aktindsigt i en række af Forbrugerombudsmandens afgørelser, som bliver anvendt i begrænset omfang som fortolkningsbidrag i kandidatspecialet. Afgørelser fra Forbrugerombudsmanden er sekundære til domstolspraksis og kan derved ikke tillægges samme præjudikatværdi, som domstolens afgørelser.¹⁷ Forbrugerombudsmanden har dog i relation til forbrugerrettigheder en udviklende og styrende funktion, hvorfor afgørelser i relation hertil kan tillægges en højere retskildemæssig værdi.¹⁸ Afgørelserne som er tilvejebragt gennem aktindsigt, er vedlagt kandidatspecialet som bilag. Udover EU-Domstolens afgørelser, anvendes der også enkelte forslag til afgørelser fra generaladvokater. Disse udtalelser belyser i højere grad de modstående hensyn som indgår i vurderingen, hvorefter EU-Domstolen kan udvælge større eller mindre dele af udtalelsen til brug for afgørelsen. I kandidatspecialet bruges disse i begrænset omfang, som fortolkningsbidrag.¹⁹

Der anvendes slutteligt også retslitteratur. Retslitteratur er ikke udtryk for en retskilde i traditionel forstand.²⁰ Retslitteraturen har dog fortsat en retskildemæssig værdi, særligt når disse udgivelser bygger på en

¹⁴ Munk-Hansen, Den juridiske løsning - introduktion til juridisk metode, 2021, s. 28.

¹⁵ Ibid., s. 43

¹⁶ Neergaard mfl., EU-ret, 2024, s. 163

¹⁷ Von Eyben, Juridisk Grundbog 1 - Retskilder, 1991, s. 212-213

¹⁸ Ibid., s. 214

¹⁹ Ibid., s. 34

²⁰ Munk-Hansen, Den juridiske løsning - introduktion til juridisk metode, 2021, s. 74

retlig argumentation, der nyder en vis tilslutning eller bygger på den retsdogmatiske metode.²¹ Der er udvalgt enkelte udgivelser, særligt i relation, eller nært beslægtet, til urimelighedsvurderingen efter aftalelovens § 38 c eller direktivets artikel 3. Ligeledes indgår EU-Kommissionens vejledning til anvendelse og forståelse af direktivet. Vejledningens retskildemæssige værdi er ikke entydigt definerbart, idet vejledningen har en vis karakter af litteratur, men i det væsentligste består af en sammenfatning og systematisering af EU-Domstolens praksis. Vejledningen anvendes derfor dels som inspirationskilde til retspraksis fra EU-Domstolen samt som fortolkningsbidrag til forståelsen af denne praksis.

5. Det retlige udgangspunkt

Kandidatspecialet søger at undersøge, hvilke momenter der indgår i vurderingen af, om et ensidigt ændringsvilkår er urimeligt i henhold til aftalelovens § 38 c. Som forudsætning for analysen kortlægges indledningsvist det retlige udgangspunkt, herunder hvad der udgør et ensidigt ændringsvilkår og en forbruger-aftale, samt hvordan urimelighedsvurderingen er reguleret. Analysens udgangspunkt udgør en ordlydsfortolkning af aftalelovens § 38 c, samt en undersøgelse af lovgivers bagvedliggende hensyn i forbindelse med implementeringen af direktivet. Herefter undersøges det EU-retlige udgangspunkt, efter samme fremgangsmåde, for at klarlægge rækkevidden, anvendelsesområdet og hensynet bag Direktiv 93/13/EØF.

5.1. Ensidige ændringsvilkår

I nærværende kandidatspeciale defineres et ensidigt ændringsvilkår som et aftalevilkår, hvor den ene part forbeholder sig ret til efter aftalens indgåelse, at ændre et eller flere kontraktpunkter uden at indhente den anden parts fornyede accept, herunder eksempelvis prisen på en ydelse. I direktivets bilag, punkt. 1, litra j, defineres ensidige ændringsvilkår som: *"at tillade den erhvervsdrivende ensidigt at ændre kontraktvilkårene..."*. Det centrale er, at ændringen kan gennemføres på den erhvervsdrivendes initiativ, uden en ny accept fra forbrugeren. Et ensidigt ændringsvilkår er således en fravigelse af den grundlæggende aftaleret, hvoraf det følger, at en aftale kræver såvel et tilbud som en accept, jf. aftalelovens § 1 og derved vil en ændring af en indgået aftale ligeledes kræve ny accept.

²¹ Von Eyben, Juridisk Grundbog 1 - Retskilder, 1991, s. 179-180

5.2. Forbrugeraftaler og forbrugerbegrebet

I dansk ret gælder princippet om aftalefrihed, som bygger på, at enhver som udgangspunkt har ret til at indgå aftaler med hvem som helst, om hvad som helst.²² Aftalefriheden er dog ikke ubegrænset, men underlagt lovgivning, herunder speciallovgivning, hvorfor rækkevidden i høj grad afhænger af, hvilke parter der indgår aftalen.²³

Ved forbrugeraftaler er aftalefriheden yderligere begrænset af præceptiv lovgivning med det formål at beskytte forbrugeren som den svage part.²⁴

Det danske forbrugerbegreb bygger i vidt omfang på EU-lovgivning.²⁵ Allerede med Direktiv 85/577/EØF om forbrugerbeskyttelse i forbindelse med aftaler indgået uden for fast forretningssted, blev der fastlagt en funktionel definition af en forbruger, som en fysisk person, der handler uden for sit erhverv.²⁶ Denne definition er siden blevet videreført og standardiseret i en række direktiver, herunder Direktiv 93/13/EØF om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler, hvis artikel 2, litra b, definerer en forbruger som:

*”... en fysisk person, der i forbindelse med de af dette direktiv omfattede aftaler ikke handler som led i sit erhverv”*²⁷

Definitionen indeholder således to kumulative betingelser for at en part i en aftale anses som en forbruger.

1. Aftaleparten skal være en fysisk person
2. Aftaleparten må ikke handle som led i sit erhverv

²² Godsk Pedersen, Almindelig kontraktret, 2020, s. 18

²³ Ibid.

²⁴ Ibid.

²⁵ Jull Sørensen, Forbrugerbegrebet - udvalgte problemstillinger, 2022, pkt. 2

²⁶ Rådets Direktiv 85/577/EØF, artikel 2

²⁷ Rådets Direktiv 93/13/EØF, artikel 2, litra b

I dansk ret findes flere variationer af forbrugerbegrebet.²⁸ Det generelt mest anvendte begreb er dog det civilretlige forbrugerbegreb, som blandt andet fremgår af aftalelovens § 38 a, hvorefter en forbrugeraftale forstås som:

*”... en aftale, som en erhvervsdrivende indgår som led i sit erhverv, når den anden part (forbrugeren) hovedsagelig handler uden for sit erhverv.”*²⁹

Begrebet indeholder dermed et personelt, funktionelt og relationelt aspekt.³⁰

Det danske forbrugerbegreb adskiller sig blandt andet fra det EU-retlige på det personelle aspekt, ved ikke at indeholde et kriterium om, at forbrugeren skal være en fysisk person. Det fremgår af forarbejderne til aftaleloven, at det danske forbrugerbegreb ligeledes kan omfatte juridiske personer.³¹ Dette er desuden ved flere lejligheder blevet behandlet af domstolene.³²

Det danske forbrugerbegreb indeholder ligeledes et hovedsagelighedskriterium, hvorefter en person blot *”hovedsageligt”* skal handle uden for sit erhverv for at blive anset som forbruger.³³ Denne sproglige forskel udvider forbrugerbegrebet, hvilket EU-Kommissionen og -Rådet tilsyneladende har accepteret.³⁴ I 2006 drøftede EU-Parlamentet, hvorvidt et hovedsagelighedskriterium skulle indarbejdes direkte i EU’s forbrugerbegreb, hvilket dog i stedet blev implementeret i flere direktivers præambel.³⁵

Det generelle forbrugerbegreb efter dansk ret kan sammenfattes til at omhandle en person, uanset om denne er fysisk eller juridisk, der hovedsageligt handler uden for sit erhverv, hvor det afgørende kriterium er

²⁸ Jull Sørensen, Forbrugerbegrebet i retligt perspektiv, 2024, s. 16

²⁹ LBK nr. 193 af 02/03/2016 (aftaleloven), § 38 a, stk. 1

³⁰ Jull Sørensen, 2024, Forbrugerbegrebet i retligt perspektiv, s. 22

³¹ Folketingstidende 1994/1995, tillæg A, s. 332 f

³² Jf. bl.a. U 2026.1712 H, hvor en svømmeklub blev anset som forbruger, samt U 1988.945 V, hvor et antennelaug blev anset som forbruger

³³ Jull Sørensen, Forbrugerbegrebet - udvalgte problemstillinger, 2022, pkt. 4.2

³⁴ Jull Sørensen, 2024, Forbrugerbegrebet i retligt perspektiv, s. 146

³⁵ Europa-Parlamentet, Udvalget om det Indre Marked og Forbrugerbeskyttelse, arbejdsdokument DT\615453DA, s. 5

formålet med indgåelsen af aftalen.³⁶ Vurderingen af hvorvidt en person handler uden for sit erhverv afhænger navnlig af, om aftalen har tilknytning til aftalepartens eventuelle erhvervsmæssige aktiviteter.³⁷

Af hensyn til kandidatspecialets omfang, foretages der ikke en nærmere analyse af forbrugerbegrebet. Det lægges derfor i det følgende til grund, at de aftaler, der analyseres, udgør forbrugeraftaler.

5.3. Aftaleloven § 38 c

5.3.1. Baggrunden

Aftalelovens § 38 c, stk. 1, trådte i kraft i forbindelse med lovforslag nr. 27 af den 26. oktober 1994, om ændring af lov om aftaler og andre retshandler på formuerettens område og visse andre love (herefter ”lovforslaget”). Lovforslagets primære formål, var at implementere Direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler.³⁸

Det følger af bemærkningerne til lovforslaget, at der i dansk ret allerede fandtes en vis beskyttelse mod urimelige aftalevilkår i forbrugeraftaler, navnlig aftalelovens § 36, som i det ”væsentligste” opfyldte direktivets krav.³⁹ Det vurderedes dog, at aftalelovens § 36, ikke fuldt ud levede op til det beskyttelsesniveau, som direktivet foreskriver. Dette vedrører dels det faktum, at senere indtrufne omstændigheder ikke kan tages i betragtning til skade for forbrugeren og ligeledes forbrugers ret til opretholdelse af den øvrige del af aftalen, hvis et, eller flere, vilkår findes urimelige.⁴⁰ På denne baggrund blev aftalelovens § 38 c affattet som supplement til aftalelovens § 36. Aftalelovens § 38 c blev udfærdiget med - til dels - samme ordlyd som direktivets artikel 3, stk. 1, dog med den væsentlige forskel, at der ikke efter dansk ret er krav om, at et aftalevilkår ikke har været genstand for individuel forhandling, førend dette er underlagt urimeligheds-vurderingen. Ifølge lovforslaget findes dette ikke problematisk, henset til at der er tale om et minimums-direktiv, hvorefter medlemsstaterne ikke er afskåret fra at vedtage en udvidet beskyttelse.⁴¹

³⁶ Kristoffersen, Forbrugerretten II, 2016, s. 25

³⁷ Jf. bl.a. U 1995.432 H

³⁸ Lovforslag nr. 27 af 26. oktober 1994, afsnit 1

³⁹ Ibid., afsnit 1

⁴⁰ Ibid., afsnit 4

⁴¹ Ibid., afsnit 2

En anden væsentlig afvigelse fra direktivet er, at lovgiver ikke implementerede undtagelsen i direktivets artikel 4, stk. 2, som fastlægger, at aftalens hovedgenstand er undtaget urimelighedsvurderingen.⁴² Dette begrundes med, at undtagelsen ikke fandtes i den allerede eksisterende § 36 og en indførsel derfor ville forringe det daværende niveau af forbrugerbeskyttelse - hvilket ikke kan siges, at være hensigten med hverken direktivet, eller lovforslaget.⁴³

5.3.2. Anvendelsesområdet

På baggrund af ovennævnte betragtninger, blev aftalelovens § 38 c, stk. 1, herefter affattet med følgende ordlyd:

”Ved forbrugeraftaler gælder § 36, stk. 1. Såfremt det vil være stridende mod hæderlig forretningsskik og bevirke en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugeren at gøre et aftalevilkår gældende, gælder de i § 36, stk. 1, nævnte retsvirkninger også, idet forbrugeren dog i så fald kan kræve, at den øvrige del af aftalen skal gælde uden ændringer, hvis dette er muligt.”⁴⁴

Ifølge bemærkningerne til lovforslaget skyldes ordlyden, at lovgiver ville sikre sig, at aftalelovens § 36 fortsat finder anvendelse på forbrugeraftaler, men ligeledes også, at direktivet blev korrekt implementeret. Dette henset til, at fortolkningen af direktivet er tillagt EU-Domstolen, som, med tiden, kan udvide eller indskrænke anvendelsesområdet, i tråd med domstolens dynamiske fortolkningsstil.⁴⁵ Herudover henviser aftalelovens § 38 c, stk. 1, til, at retsvirkningen efter aftalelovens § 36, stk. 1, gælder. Det kan herved udledes, at aftalelovens § 38 c har et selvstændigt anvendelsesområde, men aftalevilkår, der findes urimelige efter aftalelovens § 38 c, tilsidesættes efter retsvirkningen i aftalelovens § 36, stk. 1.

Et aftalevilkår i forbrugeraftaler kan således principielt tilsidesættes, hvis dette vil være urimeligt eller i strid med redelig handlemåde, at gøre det gældende, i medfør af aftalelovens § 36, eller såfremt det vil være stridende mod hæderlig forretningsskik og bevirke en betydelig skævhed i parternes rettigheder og

⁴² Lovforslag nr. 27 af 26. oktober 1994, afsnit 5.2.8

⁴³ Ibid.

⁴⁴ LBK nr. 193 af 02/03/2016 (aftaleloven), § 38 a, stk. 1

⁴⁵ Lovforslag nr. 27 af 26. oktober 1994, afsnit 5.2.6

forpligtelser til skade for forbrugeren at gøre et aftalevilkår gældende, jf. aftalelovens § 38 c, stk. 1, jf. aftalelovens § 36.⁴⁶

Det følger dog af det almindelige fortolkningsprincip *lex specialis*, at der i tilfælde af uoverensstemmelse mellem retsregler må anvendes den specielle retsregel forud for den mere generelle.⁴⁷ Ud fra denne betragtning må en forbruger, først skulle anvende aftalelovens § 38 c og herefter § 36. Dette skyldes, at § 38 c specifikt regulerer forbruger aftaler, hvorimod § 36 ikke er begrænset hertil. Som følge heraf, anses § 38 c som en *særregel* i relation til princippet om *lex specialis*.

Som anført i kandidatspecialets afgrænsning, vil kandidatspecialets fokus være selve urimelighedsvurderingen efter aftalelovens § 38 c, stk. 1 og der vil derfor ikke blive taget stilling til anvendelsesområdet for aftalelovens § 36.

Det kan slutteligt udledes af bestemmelsens ordlyd, at denne indeholder *to* grundlæggende retlige standarder, der principielt begge skal være opfyldt, førend en aftale er urimelig i medfør af aftalelovens § 38 c. Et aftalevilkår skal således være:

1. "*Stridende mod hæderlig forretningsskik*"
2. "*Bevirke en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugeren*"

5.3.2.1. *Stridende mod hæderlig forretningsskik*

For så vidt angår betingelsen om, at aftalevilkåret skal være "*stridende mod hæderlig forretningsskik*" er selve ordvalget interessant, i den forstand, at der af den danske oversættelse af direktivets artikel 3 anvendes ordlyden "*god tro*".

I den engelske udgave er anvendt termen "*good faith*", den tyske "*Treu un Glauben*", og i den franske "*Bonne foi*".⁴⁸ Ifølge lovgiver skyldes dette, at man ikke ønskede sammenblanding med andre typer "god tro-vurderinger", som kendt fra andre dele af lovgivningen, herunder også aftaleloven. I aftaleloven

⁴⁶ Bryde Andersen, Grundlæggende Aftaleret, 2013, s. 442

⁴⁷ Bryde Andersen, Ret og Metode, 2002, s. 70

⁴⁸ Kristoffersen, Forbrugerretten II, 2016, s. 61

betegner begrebet ”god tro” almindeligvis hvad en aftalepart vidste eller burde vide.⁴⁹ Det følger derimod af direktivets præambel, at der ved begrebet ”god tro”, især skal tages hensyn til parternes forhandlingsposition, til, om forbrugeren er blevet tilskyndet til at give sin tilslutning til aftalevilkåret, og til, om varerne eller tjenesteydelserne er blevet solgt eller leveret på forbrugers særlige bestilling. Den erhvervsdrivende kan opfylde kravet om god tro ved at handle loyalt og rimeligt med den anden part, hvis legitime interesser han skal tage hensyn til.⁵⁰

Det er derfor klart, at begrebet ”god tro” efter direktivet *ikke* skal forstås på samme vis, som ellers ville være vanligt indenfor dansk ret. Lovgiver antager herefter, at der med begrebet ”god tro” i direktivet menes hæderlig fremgangsmåde eller lignende for en erhvervsdrivende, hvorfor bestemmelsens første led blev affattet med ordlyden *stridende mod hæderlig forretningsskik*.⁵¹

Lovgiver ønskede ligeledes ikke en forveksling med de allerede eksisterende formuleringer i relation til ”urimelighedsvurderinger”. Dette for at tydeliggøre, at urimelighedsvurderingen efter aftalelovens § 38 c og direktivet ikke er sammenfaldende med andre generalklausuler, herunder eksempelvis markedsføringslovens § 3 og aftalelovens § 36.⁵²

Det står derfor klart, at der med ordlyden ”*stridende mod hæderlig forretningsskik*” er tale om en selvstændig retlig standard i relation til lignende vurderinger.⁵³

Spørgsmålet er herefter, hvorledes begrebet ”*stridende mod hæderlig forretningsskik*” skal fortolkes og hvornår et aftalevilkår er i strid hermed. Dette vil belyses nærmere i kandidatspecialets [afsnit 6](#).

5.3.2.2. *Bevirke en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugeren*

Førend et aftalevilkår er urimeligt efter aftalelovens § 38 c, kræver dette ikke kun, at vilkåret er i strid med hæderlig forretningsskik, men også at vilkåret bevirker en betydelig skævhed i parternes forpligtelser

⁴⁹ Lovforslag nr. 27 af 26. oktober 1994, afsnit 5.2.6

⁵⁰ Rådets Direktiv 93/13/EØF, præambelbetragtning 16

⁵¹ Lovforslag nr. 27 af 26. oktober 1994, afsnit 5.2.6

⁵² Kristoffersen, Forbrugerretten II, 2016, s. 61

⁵³ Lovforslag nr. 27 af 26. oktober 1994, afsnit 5.2.6

til skade for forbrugeren. Det er således ikke enhver skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser, der vil være tilstrækkeligt førend et aftalevilkår, er urimeligt.⁵⁴ Det bemærkes i denne sammenhæng, at en skævhed, som ikke efter aftalelovens § 38 c, bevirker en betydelig skævhed, i teorien, fortsat vil kunne tilsidesættes efter aftalelovens § 36.⁵⁵ I en nordisk; herunder dansk kontekst, antages derfor, at der kræves at aftalevilkåret er ”*kvalificeret*” urimeligt, førend vilkår er urimeligt efter § 38 c.⁵⁶ Hvorvidt dette er tilfældet, lægger udenfor kandidatspecialets problemformulering.

Ordlyden af bestemmelsen er således ikke tilstrækkeligt udfyldende, til at afdække dennes egentlige anvendelsesområde og omfang. For så vidt angår de udfyldende momenter, der indgår i vurderingen af, hvorvidt en aftale ”*bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugeren*” er ordlyden enslydende med den danske oversættelse af direktivet. De overordnede hensyn, i relation til direktivet, bliver derfor yderligere belyst i [afsnit 5.6](#).

5.4. Grundlaget for vurderingen

Foruden spørgsmålet om selve urimelighedsvurderingen, følger ligeledes et spørgsmål om, hvilke elementer, som kan inddrages heri - i et tidsmæssigt perspektiv. Det følger af aftalelovens § 38 c, stk. 3, at § 36, stk. 2, som udgangspunkt finder anvendelse. Dette betyder således, at der skal tages hensyn til forholdende ved:

1. Aftalens indgåelse
2. Aftalens indhold
3. Senere indtrufne omstændigheder.

Det præciseres videre, at andre indgåede aftaler, som har en naturlig sammenhæng med den pågældende aftale, ligeledes skal medtages i vurderingen. Slutteligt følger det, at der ikke kan tages hensyn til omstændigheder, som er indtruffet efter aftalens indgåelse, hvis disse er til skade for forbrugeren. Dette uagtet, at omstændighederne stammer fra andre, sammenhængende aftaler. Det afgørende i denne sammenhæng er udelukkende om omstændighederne vil være til skade for forbrugeren. Modsætningsvist kan

⁵⁴ Lovforslag nr. 27 af 26. oktober 1994, afsnit 5.2.6

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Ibid.

senere indtrufne omstændigheder tages i betragtning, hvis dette er til skade for den erhvervsdrivende og dermed til forbrugerens gunst.⁵⁷ Denne undtagelse indebærer en grundlæggende modsætning til aftalelovens § 36, hvorefter samtlige omstændigheder kan indgå, idet der i højere grad eftersøges en samlet vurdering af balancen parterne imellem.⁵⁸ Denne præcisering i aftalelovens § 38 c, stk. 3, afspejler direktivets artikel 4, hvorfor det ikke vil være i overensstemmelse med direktivet, at fortsætte den tidligere praksis i relation til aftalelovens § 36.

5.5. Fortolkningsreglen

I dansk ret er direktivets artikel 5, blevet implementeret i aftalelovens § 38 b, som foreskriver at såfremt der opstår tvivl om forståelsen af en aftale og vilkåret ikke har været genstand for individuel forhandling, skal aftalevilkåret fortolkes på den måde, der er mest gunstig for forbrugeren.

I modsætning til anvendelsesområdet for aftalelovens § 38 c, og den følgende urimelighedsvurdering, som omtalt ovenfor, er fortolkningsreglen i § 38 b således begrænset til kun at gælde for aftalevilkår, som ikke har været genstand for individuel forhandling - præcist som direktivet i sin helhed. Årsagen hertil findes i det faktum, at en bred anvendelse af denne fortolkningsregel overflødiggør andre typer af fortolkningsmekanismer og -principper, som muliggør en ”fleksibel retsanvendelse”, som ellers kendt inden for dansk aftaleret.⁵⁹ Modsat fandtes der ikke tilstrækkelig støtte i praksis for, at koncipistreglen med sikkerhed var tilstrækkeligt gældende uskrevet til, at man kunne undlade kodificering af direktivets artikel 5.⁶⁰

For så vidt angår spørgsmålet om hvornår et vilkår ikke har været genstand for individuel forhandling henvises til [afsnit 5.6](#). Kandidatspecialet anvender ikke aftalelovens § 38 b i relation til den konkrete fortolkning, men *udelukkende* som et moment i urimelighedsvurdering, herunder særligt kravet til genemsigtighed.

⁵⁷ Lovforslag nr. 27 af 26. oktober 1994, afsnit 5.2.8

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Lovforslag nr. 27 af 26. oktober 1994, afsnit 5.2.10

⁶⁰ Ibid.

5.6. Direktiv 93/13/EØF og dets betydning for fortolkningen af aftaleloven

Som beskrevet i kandidatspecialets metodeafsnit, udgør direktivet ikke selvstændigt en retskilde i dansk ret, men da dets bestemmelser er implementeret, blandt andet i aftaleloven § 38 c, anvendes direktivet som fortolkningskilde til loven. Det er derfor relevant at undersøge, hvornår et vilkår er urimeligt efter direktivet, samt hvilke forskelle, der består mellem direktivet og aftaleloven.

Vurderingen af vilkårs urimelighed, findes i direktivets artikel 3, som lyder:

”Et kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling, anses for urimeligt, hvis det til trods for kravene om god tro bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren.”⁶¹

Bestemmelsens formulering synes umiddelbart at opstille tre kumulative betingelser for, at et vilkår kan karakteriseres som urimeligt. For det første, må vilkåret ikke har været genstand for individuel forhandling, for det andet, skal vilkåret bevirke en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser, og for det tredje, skal denne skævhed være til skade for forbrugeren.

Det er på baggrund af formuleringen, *”til trods for kravene om god tro”*, uklart, om bestemmelsen indeholder et selvstændigt krav om, at den erhvervsdrivende skal have handlet i ”ond tro”. Efter en ordlydsfortolkning af bestemmelsen, synes det tvivlsomt om bestemmelsen fastslår, at et aftalevilkår, som er konciperet af en erhvervsdrivende, der handler i ”god tro” ikke udelukker, at aftalevilkår er urimeligt. Herefter, vil der således ikke være tale om ét blandt flere kumulative betingelser, men udelukkende en vurdering af, hvorvidt aftalevilkåret bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugeren, uagtet hvorvidt den erhvervsdrivende har handlet i strid med ”god tro”.

Baggrunden for denne tvivl, opstår navnlig som følge af, at formuleringen i den danske sprogversion adskiller sig fra formuleringer i andre autentiske sprogversioner. I den engelske version lyder bestemmelsen, at et aftalevilkår er urimeligt, hvis det *”... contrary to the requirement of good faith, it causes a significant*

⁶¹ Rådets Direktiv 93/13/EØF, artikel 3, stk. 1

imbalance”, hvilket på dansk oversættes til; ”... hvis den i strid med kravet om god tro medfører en væsentlig ubalance...”⁶²

I den franske version, er et aftalevilkår er urimeligt, når det ”... *dépit de l'exigence de bonne foi, elle crée au détriment du consommateur un déséquilibre significatif*...”. Denne version bruger ligesom den engelske version ordlyden; ”... når den i strid med kravet om god tro...”⁶³

Slutteligt er et aftalevilkår i den tyske version, urimeligt, hvis det ”... *entgegen dem Gebot von Treu und Glauben zum Nachteil des Verbrauchers ein erhebliches und ungerechtfertigtes Mißverhältnis der vertraglichen Rechte und Pflichten der Vertragspartner verursacht*...”. Ligesom i den franske og engelske version anvendes ligeledes ordlyden; ”... hvis den i strid med princippet om god tro”⁶⁴

Førnævnte tre sprogversioner er formuleret sprogligt ens, og bevirker således, at kravet om god tro udgør en selvstændig betingelse, som den erhvervsdrivende skal have handlet i strid med.

Såfremt der er uoverensstemmelse mellem ordlyden i flere autentiske sproglige versioner, ville dette i følge fortolkningspraksis i EU-retten, skulle fortolkes efter en sammenligning af ordlyden af de forskellige sproglige versioner.⁶⁵ Henset til, at den engelske, franske og tyske sprogversion alle fastslår at det er en betingelse, at vilkåret skal stride mod kravet om god tro, må dette bevirke at den danske formulering skal fortolkes således, at det er en selvstændig betingelse, at den erhvervsdrivende ved indgåelsen af aftalen har handlet i strid med kravet om god tro.

Direktivet opstiller således fire kumulative betingelser, hvorefter et aftalevilkår anses for urimeligt, når det:

1. Ikke har været genstand for individuel forhandling.
2. Er i strid med kravet om god tro.
3. Medfører en betydelig ubalance i parternes rettigheder og forpligtelser.
4. Ubalancen er til skade for forbrugeren.⁶⁶

⁶² Ordlyden i sprogversionen er oversat ved hjælp af oversættelsesprogrammet DeepL

⁶³ Ordlyden i sprogversionen er oversat ved hjælp af oversættelsesprogrammet DeepL

⁶⁴ Ordlyden i sprogversionen er oversat ved hjælp af oversættelsesprogrammet DeepL

⁶⁵ Neergaard mfl., EU-ret, 2024, s. 173

⁶⁶ Rådets Direktiv 93/13/EØF, artikel 3, stk. 1

For det første må aftalevilkåret ikke have været genstand for individuel forhandling.⁶⁷ Denne betingelse præciseres i artikel 3, stk. 2, hvorefter et vilkår anses for ikke individuelt forhandlet, når det er udarbejdet på forhånd, og forbrugeren derfor ikke har haft nogen indflydelse på dets indhold, dette har navnlig relevans i forbindelse med standardvilkår.⁶⁸ Denne betingelse adskiller sig fra dansk ret, som ikke indeholder et krav om, at vilkåret ikke må have været individuelt forhandlet, hvorfor dette ikke yderligere behandles i kandidatspecialet.

Den anden betingelse i henhold til direktivet er, at aftalevilkåret ikke må stride mod god tro, hvilket indebærer, at den erhvervsdrivende eksempelvis ikke må udnytte sin stærkere forhandlingsposition til at pålægge forbrugeren urimelige byrder eller begrænsninger. Præambelbetragtning 16 understreger, at vurderingen af god tro blandt andet beror på, om den erhvervsdrivende loyalt og rimeligt kunne forvente, at forbrugeren ville acceptere aftalevilkåret, såfremt vilkåret var blevet individuelt forhandlet og forbrugeren var fuldt oplyst om betydningen af vilkåret.⁶⁹ Ved direktivets implementering i dansk ret er begrebet ”god tro”, som tidligere nævnt, erstattet med ”stridende mod hæderlig forretningsskik”.

Den tredje og fjerde betingelse, har en naturligt sammenhæng, og omhandler, at vilkåret skal medføre en betydelig ubalance i parternes rettigheder og forpligtelser, og at denne ubalance skal være til skade for forbrugeren.⁷⁰ EU-Domstolen har ved flere afgørelser fastslået, at nationale domstole ved vurderingen af, om et aftalevilkår medfører en betydelig ubalance i parternes rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugeren, skal sammenligne det omtvistede aftalevilkår og de gældende regler i den nationale lovgivning, som ville finde anvendelse i mangel af aftale.⁷¹

Urimelighedsvurderingen skal foretages konkret og individuelt, samt tage hensyn til varens eller tjenesteydelsens art, alle omstændigheder ved aftalens indgåelse samt alle andre vilkår i aftalen. Ligeledes indgår eventuelle andre aftaler, som har en naturlig sammenhæng med den pågældende aftale.⁷²

⁶⁷ Rådets Direktiv 93/13/EØF, artikel 3, stk. 1

⁶⁸ Ibid., artikel 3, stk. 2

⁶⁹ Rådets Direktiv 93/13/EØF, præambelbetragtning 16

⁷⁰ Europa-Parlamentet, Vejledning til fortolkning og anvendelse af Rådets Direktiv 93/13/EØF, pkt. 3.4.5

⁷¹ C-415/11, Aziz, præmis 68

⁷² Jull Sørensen, The Unfairness Test: From Sleeping Beauty to Little Mermaid, 2024 s. 400, afsnit 25

Ovenstående centrale principper for urimelighedsvurderingen af aftalevilkår fremgår ligeledes af direktivets præambel, hvori blandt andet nævnes, god tro, styrkeforholdet mellem parterne, og krav om klare og forståelige kontrakter.⁷³ Endelig beskriver præambelen, behovet for harmonisering af forbrugerbeskyttelse, begrundet i forskelle mellem medlemsstaternes nationale lovgivning, forbrugernes manglende kendskab til andre medlemsstaters regler, og risikoen for konkurrenceforvridning.⁷⁴

EU-Kommissionen har som bilag til direktivet, udarbejdet en vejledende og ikke-udtømmende liste i bilagets punkt 1 over aftalevilkår, der kan betegnes som urimelige.⁷⁵ Bilaget er ikke implementeret i dansk ret, men udgør alene et fortolkningsbidrag. Baggrunden herfor er navnlig betænkeligheder ved, at en lovfæstet liste kan binde retsanvendelsen. Implementeringen af bilaget kunne skabe en fejlagtig formodning om, at vilkår, som fremgår af listen, per definition er urimelige. Herved ville urimelighedsvurderingen kunne indsnævres, hvilket potentielt kunne svække det generelle niveau for forbrugerbeskyttelse.⁷⁶

Det fremgår af præambelbetragtning 17, at bilagets punkt 1, er vejledende, men da direktivet er et minimumsdirektiv, kan medlemsstaterne, gennem lovgivning, foretage tilføjelser eller udforme mere restriktive bestemmelser omkring bilaget, hvorfor listen i punkt 1 også kan implementeres som en *"sort-liste"*, hvor alle vilkår som enten har til formål eller bevirker det nævnte, vil være urimelige.⁷⁷

Formålet med bilaget synes at være tredobbelt. For det første fungerer bilaget som en retningslinje for de nationale domstole ved at lette vurderingen af, om et aftalevilkår er urimeligt, idet den fremhæver typiske risikosituationer.⁷⁸ For det andet fremmer bilaget forudsigelighed og retssikkerhed ved at give både erhvervsdrivende og forbrugere en indikation af, hvilke vilkår der kan være urimelige.⁷⁹ For det tredje bidrager listen til harmonisering, medlemsstaterne imellem, vedrørende urimelige aftalevilkår.⁸⁰

⁷³ Rådets Direktiv 93/13/EØF, præambelbetragtning 23-27

⁷⁴ Ibid., præambelbetragtning 2-6

⁷⁵ Rådets Direktiv 93/13/EØF, artikel 3, stk. 3 og Jull Sørensen, *The Unfairness Test: From Sleeping Beauty to Little Mermaid*, 2024, s. 419, afsnit 62

⁷⁶ Lovforslag nr. 27 af 26. oktober 1994, afsnit 5.2.7

⁷⁷ Jull Sørensen *The Unfairness Test: From Sleeping Beauty to Little Mermaid*, 2024, s. 420, afsnit 62

⁷⁸ Ibid., s. 420, afsnit 62

⁷⁹ Ibid., s. 420, afsnit 63

⁸⁰ Europa-Parlamentet, *Vejledning til fortolkning og anvendelse af Rådets Direktiv 93/13/EØF*, pkt. 3.4.7

Eksempler på vilkår nævnt i bilagets punkt 1, er blandt andet vilkår som giver den erhvervsdrivende ensidig ret til at ændre aftalevilkårene uden gyldig og i aftalen anført grund, samt at den erhvervsdrivende kan sætte prisen op uden forbrugersens samtidig, får ret til at annullere kontrakten.⁸¹

Det fremgår ikke af direktivet, om et vilkår, der fremgår af bilagets punkt 1, skaber en formodning for urimelighed, eller om dette blot udgør ét moment i den samlede urimelighedsvurdering. Bilagets konkrete betydning for urimelighedsvurderingen i henhold til aftaleloven § 38 c, vil blive analyseret nærmere i kandidatspecialets [afsnit 6.3](#).

Bilagets punkt 2 bidrager til forståelsen af bilagets punkt 1, litra g, j og i. Kandidatspecialet vil dog primært fokusere på hvad, der gør sig gældende for ændringsvilkår.

Det følger af bilagets punkt 2, litra b, 2. pkt., at litra j i punkt 1, ikke forhindrer, at en erhvervsdrivende kan forbeholde sig ret til ensidigt at ændre vilkårene i en aftale, forudsat at han forpligtes til at underrette forbrugeren med et rimeligt varsel, som herefter kan opsige aftalen. Det kan dermed udledes, at det ikke er ethvert ensidigt ændringsvilkår, der kan kategoriseres som omfattet af bilagets punkt 1, litra j. Disse elementers betydning vil blive yderligere behandlet i relation til ubalance i parternes rettigheder og forpligtelser i kandidatspecialets [afsnit 6.4.2](#).

Ikke alle aftalevilkår er, efter direktivet, omfattet af urimelighedsvurderingen. I direktivets artikel 4, stk. 2, præciseres, at vurderingen af urimelige aftalevilkår ikke omfatter vilkår, der fastlægger kontraktens hovedgenstand.⁸² Der findes endnu ingen fuldstændig klar eller entydig definition af hovedgenstanden i kontrakter, og grænsen mellem centrale og perifere aftalevilkår er stadig et retligt spørgsmål i udvikling.⁸³ En tilnærmelse af definitionen kan dog være, at kontraktens hovedgenstand henviser til de væsentlige forpligtelser som definerer kontraktens kerne og formål.⁸⁴ Vilkår, der er underordnede eller supplerende i forhold til kontraktens kerne, er derimod underlagt urimelighedsvurderingen.⁸⁵

⁸¹ Rådets Direktiv 93/13/EØF, bilag, punkt 1, litra j og i

⁸² Rådets Direktiv 93/13/EØF, artikel 4, stk. 2

⁸³ Jull Sørensen The Unfairness Test: From Sleeping Beauty to Little Mermaid, 2024 s. 390, afsnit 6

⁸⁴ C-26/13, Kásler and Káslerné Rábai, præmis 49

⁸⁵ Ibid., præmis 50

Som nævnt i kandidatspecialets [afsnit 5.3.1](#), er artikel 4, stk. 2, ikke implementeret i dansk ret, hvorfor alle vilkår i en aftale er underlagt urimelighedsvurderingen i henhold til aftaleloven § 38 c.

Direktivet adskiller sig således fra aftaleloven på flere væsentlige punkter. Direktivets urimelighedsvurdering forudsætter, at det omtvistede vilkår ikke har været genstand for individuel forhandling - en betingelse, der ikke er implementeret i dansk ret. Hertil kommer, at undtagelsen i artikel 4, stk. 2 vedrørende kontraktens hovedgenstand ikke er implementeret i dansk ret, hvorved aftalelovens § 38 c finder anvendelse på samtlige aftalevilkår, uanset deres karakter.

Uanset at direktivet ikke selvstændigt udgør en retskilde i dansk ret, er dets betydning som fortolkningskilde væsentlig. Aftaleloven § 38 c må fortolkes direktivkonformt, og såvel EU-Domstolens praksis som bilagets punkt 1. udgør relevante fortolkningsbidrag ved bedømmelsen af, om et vilkår er urimeligt i lovens forstand. Det indebærer, at de principper, direktivet opstiller, har direkte betydning for anvendelsen og fortolkningen af aftaleloven § 38 c.

6. Momenter for urimelighedsvurderingen

I det følgende afsnit analyseres en række momenter, der konkret indgår i vurderingen af, hvorvidt et aftalevilkår anses for urimeligt efter aftalelovens § 38 c. Analysen har til formål, at identificere og systematisere de momenter, der indgår i vurderingen af, om et aftalevilkår samlet set er i strid med hæderlig forretningsskik og medfører en væsentlig ubalance i parternes rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugeren. Da der, i hvert fald teoretisk, er tale om to selvstændige retlige standarder, *udfylder* momenterne derved standardernes retlige indhold.

Det er typisk ikke muligt at foretage en skarp opdeling af, hvorvidt et moment kun påvirker den ene retlige standard. Den overordnende forståelse synes at være, at momentet om gennemsigtighed primært vedrører vurderingen af hæderlig forretningsskik, hvorimod forholdet til anden regulering primært vedrører, hvorvidt et aftalevilkår medfører en væsentlig ubalance til skade for forbrugeren. Forståelsen kan dog ikke entydigt sluttes, idet et vilkår, der eksempelvis væsentligt afviger fra baggrundsretten til skade for forbrugeren, typisk også vil være stridende mod hæderlig forretningsskik, ligesom et ikke-gennemsigtigt vilkår ofte medfører en væsentlig ubalance i parternes rettigheder og forpligtelser.

Henset hertil, savner det derfor mening at fortolke momenterne indskrænkende i den forstand, at ét moment kun kan indgå i udfyldningen af én retlig standard. Denne indskrænkende fortolkningsform forekommer ej heller i tråd med domstolenes praksis, som sjældent eksplicit fastslår, hvilken retlig standard momenterne vedrører. Momenterne indgår derimod i én samlet vurdering. Der vil i indledningen til hvert afsnit fastlægges, hvilken retlig standard momentet primært vedrører. Udover de generelle momenter belyses også momenter, der særligt vedrører ensidige ændringsvilkår, herunder "*begrundet og begrænset*" og "*forbrugers opsigelsesadgang*". Disse skal desuden ses i sammenhæng med de generelle momenter, hvorunder de indgår.

I analysen af momenterne indgår, som omtalt i kandidatspecialets metodeafsnit, en større mængde praksis fra både de danske domstole og EU-Domstolen, særligt fokuseret på afgørelser vedrørende ensidige ændringsvilkår. Flere af afgørelserne er gennemgående i de enkelte momenter og skal således ses i den kontekst, hvorunder disse bliver analyseret. I analysen vurderes momenterne indbyrdes værdi ikke eksplicit, idet kandidatspecialets primære fokus er at belyse samtlige momenter, som indgår i urimelighedsvurdering.

6.1. Gennemsigtighed

Det følger af direktivets artikel 5 og aftalelovens § 38 b, stk. 2, at aftalevilkår skal være udarbejdet på en klar og forståelig måde. Kravet om, at et aftalevilkår skal være udarbejdet på en klar og forståelig måde, har en naturlig sammenhæng med hensynet til vilkårets gennemsigtighed og forbrugerens berettigede forventninger. Det vil være stridende mod hæderlig forretningsskik, hvis den erhvervsdrivende anvender uklare eller uforståelige vilkår, idet forbrugeren herved fratages muligheden for at træffe et informeret valg forud for aftalens indgåelse og den erhvervsdrivende dermed ikke tager hensyn til forbrugerens legitime interesse. Såfremt et aftalevilkår ikke er udarbejdet på en klar og forståelig måde, risikerer dette endvidere at bevirke en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugeren.

I EU-praksis er benchmarket for gennemsigtighedsvurderingen knyttet til ”den gennemsnitlige forbruger”, defineret som en person, der er *”reasonably well-informed, observant and circumspect”*⁸⁶. På dansk kan dette nok mest korrekt oversættes til; *”rimelig velinformeret, rimelig observant/opmærksom og handler med omtanke/kritisk/klogt”*⁸⁷. Benchmarket er i relation til urimelighedsvurderingen for aftalevilkår blevet anvendt i C-26/13, Kásler og Káslerné Rábai, hvor domstolen fastslog at vurderingen af, om forbrugeren ville have kendskab til forskellen mellem købs- og salgskursen for fremmed valuta og være i stand til at vurdere de potentielt betydelige økonomiske konsekvenser af, at salgskursen blev lagt til grund ved beregningen af tilbagebetalingerne, skal vurderes med udgangspunkt i standarden om den gennemsnitlige forbruger.”⁸⁸

I dansk ret er gennemsnitsforbrugeren, blandt andet, implementeret i markedsføringslovgivningen, men standarden synes ikke anvendt af de danske domstole i gennemsigtighedsvurderingen af aftalevilkår. Når gennemsigtigheden af aftalevilkår, skal vurderes, kan dette dog ikke gøres uden, en underliggende vurdering af *hvem*, der skal kunne forstå vilkåret. De danske domstole anvender ikke eksplicit en fast standard svarende til den EU-retlige, men det kan ikke afvises, at der i vurderingen skeles til definitionen af gennemsnitsforbrugeren.

⁸⁶ Jull Sørensen, The Unfairness Test: From Sleeping Beauty to Little Mermaid, 2024, s. 391, afsnit 7

⁸⁷ Jull Sørensen, Forbrugerbegrebet i retligt perspektiv, 2024, s. 165

⁸⁸ C-26/13, Kásler og Káslerné Rábai, præmis 74

Gennemsigtighedskravet rejser navnlig to spørgsmål: Hvornår et aftalevilkår anses for tilstrækkeligt klart og forståeligt, og hvilken betydning manglende gennemsigtighed har for vurderingen af, om et vilkår er urimeligt i henhold til aftalelovens § 38 c.

Både direktivets artikel 5 og aftalelovens § 38 b regulerer fortolkningen af uklare aftalevilkår, men forholder sig ikke til, hvilken selvstændig betydning manglende gennemsigtighed har for urimelighedsvurderingen efter aftalelovens § 38 c og direktivets artikel 3, stk. 1.

Spørgsmålet om, hvornår et vilkår opfylder kravet om gennemsigtighed, er ikke entydigt fastlagt i EU-Domstolens praksis. Kommissionen har imidlertid i sin vejledning til direktivet opstillet en række faktorer, der efter deres opfattelse er relevante for denne vurdering.⁸⁹ For det første skal forbrugeren have haft reel mulighed for at gøre sig bekendt med vilkåret forud for aftaleindgåelsen, herunder haft adgang til alle relevante informationer. For det andet skal vilkåret være sprogligt klart og forståeligt, bedømt ud fra den gennemsnitlige forbrugers forudsætninger og under hensyntagen til sammenhængen med aftalens øvrige vilkår. For det tredje skal vilkårene præsenteres på en overskuelig og tilgængelig måde, herunder med en tydelig struktur og fremhævelse af væsentlige bestemmelser, således at disse ikke fortabes i aftalens øvrige indhold.

Det synes derfor metodisk nærliggende, indledningsvist at fastlægge, hvilke oplysninger forbrugeren skal have på tidspunktet for aftaleindgåelsen. På denne baggrund sondres der herefter mellem et formelt og et materielt gennemsigtighedskrav. Sondringen er ikke udtømmende, men udgør en praktisk systematik til at identificere de underliggende momenter, der tilsammen udgør gennemsigtighedskravet.

6.1.1. Oplysninger på tidspunktet for aftaleindgåelsen

Det følger af direktivets bilag, punkt 1, litra i, at det kan være urimeligt at binde forbrugeren til vilkår, som denne ikke reelt har haft mulighed for at gøre sig bekendt med forud for aftalens indgåelse. Formålet er at beskytte forbrugeren mod skjulte eller utilstrækkeligt oplyste aftalevilkår, dette for at sikre, at forbrugeren forinden aftaleindgåelsen har haft mulighed for at gøre sig bekendt med aftalevilkåret og eventuelle oplysninger, som relaterer sig hertil.

⁸⁹ Europa-Parlamentet, Vejledning til fortolkning og anvendelse af Rådets Direktiv 93/13/EØF, pkt. 3.3.1

Det fremgår endvidere af direktivets artikel 4, stk. 1, at vurderingen af, hvorvidt et aftalevilkår er urimeligt, skal foretages under hensyntagen til samtlige omstændigheder, som forelå på tidspunktet for aftalens indgåelse. Dette indebærer blandt andet, at der i vurderingen skal lægges vægt på, hvordan vilkårene er blevet præsenteret, hvor tilgængelige de har været, samt om forbrugeren har haft en reel og praktisk mulighed for at gøre sig bekendt hermed. Det er i denne sammenhæng væsentligt, at vurderingen tager udgangspunkt i de oplysninger, som den erhvervsdrivende kendte eller burde kende på aftaletidspunktet.⁹⁰

Dette krav er afspejlet i retspraksis. I Sø- og Handelsrettens afgørelse i U.2025.5040 (herefter ”Jyske Bankdommen”) fastslog retten, at to aftalevilkår, som tillod banken ikke at tilskrive rentebeløb under en vis størrelse, var urimelige i henhold til aftalelovens § 38 c. Vilkårene fremgik af Jyske Banks almindelige forretningsbetingelser, og lød:

”Banken kan beslutte ikke at tilskrive rentebeløb under en vis størrelse.”⁹¹,

og

”Banken kan beslutte ikke at tilskrive rente- og provisionsbeløb under en vis størrelse”⁹²

Det fremgik ikke af forretningsbetingelserne, indenfor hvilke beløbsgrænser Jyske Bank kunne beslutte ikke at tilskrive renter, og der var ligeledes ikke henvist til en prisliste, hjemmeside eller lignende med information herom, i aftalevilkårene. På trods af at den juridiske direktør i Jyske Bank forklarede, at beløbsgrænsen var 5 kr., hvilket desuden fremgik af Jyske Banks prisliste på deres hjemmeside, at vilkåret var fra 1970 og blev indsat af praktiske grunde, samt at Finanstilsynet ikke har udtalt kritik af vilkåret, udtalte retten, at:

”Retten finder uanset denne forklaring, at rentetilskrivningsvilkåret fremstod som en uklar, upræcis, vilkårlig og arbitrær ensidig adgang for Jyske Bank til at kunne bestemme ikke at tilskrive rentebeløb under en ikke specificeret størrelse”⁹³

⁹⁰ Jull Sørensen, The Unfairness Test: From Sleeping Beauty to Little Mermaid, 2024, s. 401-402, pkt. 27-28

⁹¹ U.2025.5040

⁹² Ibid.

⁹³ Ibid.

Dommen illustrerer således, at utilstrækkelig information på aftaletidspunktet kan føre til, at et aftalevilkår anses som urimeligt. Som følge af, at Jyske Bank ikke direkte i aftalevilkårene havde anført beløbsgrænsen, samt ej heller havde henvist til prislisten, som fremgik af deres hjemmeside, blev det således lagt til grund, forbrugeren ikke havde haft mulighed for reelt at gøre sig bekendt med alle oplysninger vedrørende aftalevilkåret, hvorfor dette var urimeligt, i henhold til aftalelovens § 38 c.

Såfremt Jyske Bank havde anført beløbsgrænsen direkte i selve vilkårsteksten, ville dette formentlig være tilstrækkeligt. Det er uklart hvorvidt domstolen ville være kommet til et andet resultat såfremt Jyske Bank havde indsat en tydelig henvisning, eksempelvis i form af et link, til den relevante prisliste.

Det kan derfor lægges til grund, at førend gennemsigthedsvurderingen af et aftalevilkår kan foretages, er det et krav, til den erhvervsdrivende, at forbrugeren reelt har haft mulighed for at gøre sig bekendt med alle omstændigheder vedrørende vilkåret. Det er i denne sammenhæng ikke tilstrækkeligt, at oplysningerne eksempelvis findes på den erhvervsdrivendes hjemmeside. Det synes at være et selvstændigt krav, at disse eksplicit skal fremgå af aftalevilkårene.

6.1.2. Formel gennemsigthed

Det formelle gennemsigthedskrav forudsætter, at aftalevilkåret formelt set skal være affattet grammatisk klart og forståeligt.⁹⁴ Kravet retter sig udelukkende mod den sproglige udformning af vilkåret og indebærer, at den erhvervsdrivende skal anvende et korrekt, klart og forståeligt sprog, som forbrugeren forstår. Det formelle gennemsigthedskrav udgør således en minimumsstandard for vilkårets klarhed og forståelighed.

Det formelle gennemsigthedskrav kan dog ikke stå alene. At et aftalevilkår er grammatisk korrekt og udformet på et sprog forbrugeren forstår, indebærer ikke nødvendigvis, at forbrugeren reelt forstår vilkårets indhold og kan forudse de eventuelle konsekvenser, det måtte medføre. Dette må i stedet ses i lyset af det materielle gennemsigthedskrav, som behandles i kandidatspecialets [afsnit 6.1.4](#).

⁹⁴ Europa-Parlamentet, Vejledning til fortolkning og anvendelse af Rådets Direktiv 93/13/EØF, pkt. 3.3.1

6.1.3. Fremhævelse

Det fremgår af Kommissionens vejledning til direktivet, at aftalevilkårets præsentation over for forbrugeren, tillige kan indgå i urimelighedsvurderingen, herunder om den visuelle præsentation er tydelig, om aftalen er struktureret på en logisk måde, og om vigtige bestemmelser har en fremtrædende placering og ikke er skjult blandt aftalens øvrige indhold.⁹⁵

Kravet om fremhævelse synes at have nærmest tilknytning til det formelle gennemsigtighedskrav, da begge krav vedrører formaliteten omkring aftalevilkårene, men da fremhævelse hverken retter sig mod vilkårets grammatiske korrekthed og sprogbrug, samt ej heller vilkårets indhold og forbrugerens mulighed for at forstå de faktiske og økonomiske konsekvenser heraf, findes det mest hensigtsmæssigt at behandle fremhævelse selvstændigt.

I forhold til kravet til fremhævelse, findes der to indgangsvinkler hertil; ét i forhold til det aftaleretlige spørgsmål om vedtagelse⁹⁶ og ét i forhold til selve urimelighedsvurderingen. I det følgende fokuseres på hvilken betydning fremhævelse har som moment i urimelighedsvurderingen i henhold til aftalelovens § 38 c.

Det er i dansk ret almindeligt antaget, at en part ikke er bundet af et aftalevilkår, som er usædvanlig, og som stiller ham væsentligt ringere, end han ville være blevet stillet efter lovgivningens almindelige regler, medmindre han har kendt til bestemmelsen, eller den før aftalens indgåelse er fremhævet således, at han ikke kunne undgå at lægge mærke til den.⁹⁷

Kravet om fremhævelse synes at have en nær sammenhæng med de loyalitetsforpligtelser, der gælder for parterne i kontraktforhold. Det følger af det obligationsretlige loyalitetsprincip, at en part har pligt til at oplyse om forhold, som vedkommende ved eller burde vide er af betydning for medkontrahentens beslutning om at indgå aftalen.⁹⁸

⁹⁵ Europa-Parlamentet, Vejledning til fortolkning og anvendelse af Rådets Direktiv 93/13/EØF, pkt. 3.3.1

⁹⁶ Som eksempelvis allerede udtrykt i U 1958.1031, hvor en voldgiftsklausul ikke ansås som vedtaget

⁹⁷ Ussing, Aftaler, 1950, s. 185

⁹⁸ Moalem, Fortielser ved kontraktindgåelse - Om obligationsrettens loyale oplysningspligt, 2004, s. 141, fodnote 34

Denne betragtning underbygges af dansk retspraksis, heriblandt i Højesterets dom af den 4. januar 2002 (herefter ”Brugtvognsforhandler-dommen”).⁹⁹ Afgørelsen vedrørte et aftalevilkår, som fastsatte erstatningen i forbindelse med køb af en brugt bil. Aftalevilkåret var anført med små bogstaver, på bagsiden af aftalen, uden særlig fremhævelse, og uden at være omtalt i forbindelse med aftalens indgåelse. Vilkåret stillede desuden forbrugeren væsentligt ringere end efter købelovens bestemmelser. Landsrettens flertal fandt i sagen, at det er et krav til aftalevilkår, som stiller forbrugeren væsentligt ringere end efter baggrundsretten, at vilkåret selv, såvel som omstændigheder i relation til dette ”*særlig fremhæves*”.¹⁰⁰ Højesteret tiltrådte denne vurdering.

I forlængelse heraf har Forbrugerombudsmanden tilkendegivet, at det må anses for tvivlsomt, om et sådant aftalevilkår overhovedet kan gøres gældende over for en forbruger, selv hvis det særskilt er fremhævet.¹⁰¹ Selv en udtrykkelig fremhævelse udelukker således ikke at aftalevilkåret anses for urimeligt, såfremt vilkåret medfører en betydelig ubalance i parternes rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugeren.

Hvad angår fremhævelse i mere layoutmæssig forstand, har generaladvokat Hogan, udtalt sig herom i forslag til afgørelse i C-621/17, Kiss. Det fremgår af generaladvokatens udtalelse, at aftalevilkår, hvis samlede virkning, kun lader sig forstå ved en samlæsning med aftalens øvrige vilkår, ikke må præsenteres på en måde, der slører den samlede konsekvens, eksempelvis ved at fordele vilkårene forskellige steder i aftalen.¹⁰²

Der findes på nuværende tidspunkt kun begrænset retspraksis, som eksplicit behandler fremhævelse som et selvstændigt moment i urimelighedsvurderingen. Fremhævelse, eller nærmere manglen herpå, synes på et teoretisk plan at, kunne indgå som et moment i vurderingen af, hvorvidt et aftalevilkår kan anses som urimeligt efter aftalelovens § 38 c. Dette betyder dog, i følge Forbrugerombudsmanden ikke, at et urimeligt aftalevilkår bliver rimeligt, blot fordi dette er fremhævet.

⁹⁹ U.2002.706H

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Forbrugerstyrelsen, Juridisk Årbog 1999, 2000, s. 50-51

¹⁰² C-621/17, Kiss, Præmis 41

6.1.4. Materiel gennemsigthed

Det materielle gennemsigthedskrav rækker videre end det formelle krav om sproglig og grammatisk klarhed. Det følger af EU-Kommissionens vejledning til direktivet, at:

”Gennemsigthed i et kontraktvilkår eller en kontrakt ikke reduceres til et spørgsmål om, at vilkår formelt set blot skal være affattet grammatisk klart og forståeligt og forbrugeren skal på grundlag af klare og forståelige kriterier sættes i stand til at vurdere, hvilke økonomiske følger aftalen kan få for ham”¹⁰³

Denne betragtning følger af praksis fra EU-Domstolen, som i C-26/13, Kásler og Káslerné Rábai, fastslog, at kravet om gennemsigthed ikke udtømmende kan forstås som et rent sprogligt eller grammatisk krav.¹⁰⁴ Domstolen udtalte, at kravet tillige indebærer, at forbrugeren skal have mulighed for at *forstå* de faktiske konsekvenser, som aftalevilkåret medfører.¹⁰⁵ Det er således ikke tilstrækkeligt, at et aftalevilkår er sprogligt forståeligt, såfremt forbrugeren ikke på baggrund af vilkårets indhold er i stand til at vurdere de forpligtelser, der følger heraf. Afgørelsen fastsætter derfor, at forbrugeren reelt skal sættes i stand til at træffe en informeret beslutning.

Domstolen tog dette et skridt videre i C-191/15, Verein für Konsumenteninformation, hvor domstolen eksplicit nævner gennemsigthed som et selvstændigt moment i urimelighedsvurderingen efter artikel 3, stk. 1.¹⁰⁶ Domstolen præciserede således, at såfremt et vilkår ikke opfylder kravet om at være udarbejdet på en klar og forståelig måde, vil dette i sig selv kunne medføre, at vilkåret er urimeligt.¹⁰⁷ Begge afgørelser danner således præcedens for, at manglende gennemsigthed ikke blot er et fortolkningsmoment, men under omstændighederne selvstændigt kan begrunde urimelighed.

I dansk ret har såvel domstolene som Forbrugerombudsmanden forholdt sig til, hvilken betydning manglende materiel gennemsigthed har for urimelighedsvurderingen efter aftalelovens § 38 c.

¹⁰³ Europa-Parlamentet, Vejledning til fortolkning og anvendelse af Rådets Direktiv 93/13/EØF, pkt. 3.3.1

¹⁰⁴ C-26/13, Kásler og Káslerné Rábai, præmis 71

¹⁰⁵ Ibid., præmis 73

¹⁰⁶ C-191/15, Verein für Konsumenteninformation, præmis 65

¹⁰⁷ Ibid., præmis 68

I U.2005.2960S (Herefter ”Viasat-dommen”), tog Sø- og Handelsretten stilling til netop dette spørgsmål. Sagen vedrørte Viasats standardvilkår om opsigelse og bindingsperiode i abonnementsaftaler om levering af tv-signaler til forbrugere. Det centrale spørgsmål var, hvorvidt Viasat på baggrund af aftalegrundlagets opsigelsesvilkår kunne fastholde en automatisk forlængelse af en 12-måneders uopsigelsesperiode ved hver periodes udløb, således at forbrugeren alene kunne opsige aftalen med 30 dages varsel til udgangen af en abonnementsperiode - altså én gang hvert 12. måned. Vilkåret havde følgende ordlyd:

*” ... Jeg er indforstået med, at abonnementet er løbende, hvis ikke ændringer eller opsigelse er sket skriftligt eller telefonisk til Viasat med 30 dages varsel til udgangen af en abonnementsperiode. Jeg accepterer aftalens generelle bestemmelser. [...] Abonnementet er uopsigeligt i 12 måneder.”*¹⁰⁸

Retten fandt, at aftalevilkårene om opsigelse og abonnementsperiode manglede den fornødne klarhed og forståelighed, idet det ikke var tilstrækkeligt defineret i aftalegrundlaget, at bindingsperioden for abonnementet automatisk blev fornyet med en ny 12-måneders uopsigelsesperiode, ved udløbet af den foregående. Som følge heraf havde forbrugerne ikke på baggrund af aftalegrundlaget, mulighed for at forudse de faktiske konsekvenser af aftalevilkårene. Retten fandt, at aftalevilkåret var i strid med hæderlig forretningsskik. Tillige fandt retten, at aftalevilkåret bevirkede en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugerne, idet aftalevilkåret bevirkede, at forbrugeren påførtes en betydelig risiko for, imod eget ønske, at få abonnementet forlænget i yderligere 12 måneder, med en ikke ubetydelig omkostning til følge. Aftalevilkåret var således urimeligt i henhold til aftalelovens § 38 c. Afgørelsen illustrerer, at manglende materiel gennemsigtighed ikke alene får betydning for fortolkningen af et vilkår, men tillige kan indgå som et selvstændigt og afgørende moment i urimelighedsvurderingen.

Der tegner sig således et billede af, at vurderingen af, hvorvidt et aftalevilkår er gennemsigtigt, ikke kan begrænses til en rent sproglig analyse. Vurderingen må derimod bero på, om forbrugeren på grundlag af klare og forståelige kriterier reelt er i stand til at gennemskue vilkårets konsekvenser. På denne baggrund synes det som udgangspunkt ikke tilstrækkeligt, at den erhvervsdrivende eksempelvis anvender terminologi, herunder branchespecifikke og juridiske begreber, hvis vilkåret ikke samtidig ledsages af tilstrækkelige forklaringer og retningslinjer, der samlet set gør forbrugeren i stand til at forstå vilkårets indhold.¹⁰⁹

¹⁰⁸ U.2005.2960S

¹⁰⁹ Fremgår blandt andet eksplicit af C-92/11, RWE Vertrieb, præmis 50

6.1.4.1. Den erhvervsdrivendes brug af begreber

I forlængelse af ovenstående, synes det nærliggende at undersøge, hvilken betydning det har for urimelighedsvurderingen, at den erhvervsdrivende i aftalevilkåret anvender begreber, hvis indhold ikke nærmere er defineret. I det følgende søges således afklaret, i hvilket omfang den erhvervsdrivende kan opfylde gennemsigtighedskravet ved anvendelse af begreber, samt hvilken betydning dette har for urimelighedsvurderingen i henhold til aftalelovens § 38 c.

Højesterets dom af 5. februar 2026 (herefter ”Tryg-dommen”)¹¹⁰ vedrørte et forsikringsvilkår, som Tryg Forsikring med virkning fra 2016 indførte, hvorefter selskabet alene var forpligtet til at varsle *væsentlige* ændringer vedrørende betingelser eller pris, hvorimod uvæsentlige ændringer kunne gennemføres til hovedforfald uden forudgående varsel. Vilkåret indeholdt ingen nærmere definition af, hvornår en ændring blev kvalificeret som væsentlig.

Et af sagens centrale spørgsmål var herefter, om anvendelsen af begrebet ”*væsentlig*” isoleret set opfyldte gennemsigtighedskravet.

Forbrugerombudsmanden anførte, at vilkåret reelt var uigennemsigtigt, idet anvendelsen af begrebet ”*væsentlig*” ikke var ledsaget af tilstrækkelige forklaringer og retningslinjer, som satte forbrugeren i stand til at gennemskue begrebets nærmere indhold. Forbrugeren var som følge heraf reelt ude af stand til at kunne forudse, hvilke ændringer selskabet kunne gennemføre uden varsel, hvorfor vilkåret ikke opfyldte gennemsigtighedskravet.

Tryg Forsikring gjorde derimod gældende, at vilkåret ikke kunne anses for uigennemsigtigt, og at anvendelsen af begrebet ”*væsentlig*” måtte forstås i sammenhæng med den bagvedliggende regulering. Tryg Forsikring fremhævede i den forbindelse, at vilkåret udgjorde en sproglig gengivelse af væsentlighedskriteriet i god skik-bekendtgørelsen, og at begrebets indhold derfor måtte fastlægges i lyset af denne regulering samt den praksis og de tilkendegivelser, der knytter sig hertil. Spørgsmålet om, hvilken selvstændig betydning det forhold, at vilkåret afspejlede offentligretlig regulering, havde for urimelighedsvurderingen, vil blive behandlet i [afsnit 6.2.2](#) i dette kandidatspeciale.

¹¹⁰ U.2026.1950H

Det blev videre anført, at begrebet ”væsentlig” er et almindeligt anvendt og velkendt juridisk kriterium, hvis nærmere indhold nødvendigvis må bero på en konkret vurdering, og at det derfor ikke i sig selv kan anses som uigennemsigtigt, at begrebet ikke udtømmende er defineret i selve aftalevilkåret. Forbrugeren måtte i denne sammenhæng antages at kunne forstå, at alene ændringer af en vis betydning ville blive varslet, mens mindre ændringer kunne gennemføres uden varsel.

Endelig anførte Tryg Forsikring, at vilkåret skulle ses i sammenhæng med den øvrige regulering af forsikringsforholdet, herunder at ændringer alene kunne gennemføres ved hovedforfald, og at forbrugeren i den forbindelse blev gjort bekendt med den nye pris. Forbrugeren havde dermed mulighed for at tage stilling til ændringerne, herunder ved at opsige forsikringen med 30 dages varsel, hvorfor gennemsigtigheidskravet efter Tryg Forsikrings opfattelse måtte anses for opfyldt.

Under sagen udtalte Finanstilsynet, som er ressortmyndighed, til Erhvervsministeriet, og som havde udstedt god skik-bekendtgørelsen, at de ikke ønskede at sætte en specifik procentgrænse for hvornår en prisstigning var at anse som væsentlig. Dog tilkendegav tilsynet, at en procentvis ændring på 5 procent vil være en væsentlig ændring.

Højesteret fandt, at det ikke i sig selv gjorde vilkåret urimeligt, at væsentlighedsbegrebet ikke var suppleret af yderligere forklaringer og retningslinjer. Retten lagde til grund, at ”væsentlig”, var en sædvanlig retlig standard, der også kendes inden for forbrugerretten i øvrigt, hvorfor vilkåret ikke var uigennemsigtigt.

Højesterets afgørelse må dog siges, at stå i kontrast til EU-Domstolen afgørelse i C-92/11, RWE Vertrieb, hvori domstolen udtaler, at:

”... en simpel henvisning i almindelige betingelser til retsforskrifter eller administrative forskrifter, hvori parternes rettigheder og forpligtelser er fastsat, [synes] ikke at opfylde denne forpligtelse til at gøre forbrugeren bekendt med begrundelsen og retningslinjerne for ændringer af de nævnte omkostninger samt dennes ret til at opsige kontrakten. Det er nemlig af afgørende betydning, at forbrugeren af den erhvervsdrivende underrettes om indholdet af de omhandlede bestemmelser...”¹¹¹

¹¹¹ C-92/11, RWE Vertrieb, præmis 50

Udtalelsen, markerer et væsentligt strengere gennemsigthedskrav end det, der kan udledes af Højesterets præmisser i Tryg-dommen¹¹².

Højesteret synes at acceptere, at anvendelsen af en retlig standard, som ”væsentlig” er udtryk for, i sig selv kan opfylde gennemsigthedskravet, fordi det er velkendt i den juridiske terminologi og ofte anvendes på det pågældende retsområde. Dette til trods for, at Finanstilsynet ikke under sagen kunne fastlægge en klar og entydig afgrænsning af, hvornår en ændring må anses for væsentlig, hvilket i sig selv kan give anledning til at sætte spørgsmålstegn ved, hvor gennemsigtigt begrebet reelt kan anses for værende.

Sø- og Handelsretten skulle i Jyske Bank-dommen¹¹³ udover spørgsmålet om rentetilskrivningsvilkåret, ligeledes tage stilling hvordan et begreb skulle forstås. Det primære spørgsmål i sagen, var således om Jyske Bank i deres generelle forretningsbetingelser havde hjemmel til at opkræve negative renter på en række af deres kunders indlånskonti, på baggrund af anvendelsen af begrebet ”variabel rente”. Traditionelt havde Jyske Bank haft som del af deres forretningsmodel at give deres kunder en positiv rente på deres indlånskonti, mens Jyske Bank ligeledes fik deres ”indlån” til Nationalbanken positivt forrentet. Dette var indtil indførelsen af negative renter i 2019, hvor Jyske Bank aldrig forinden, havde sænket rentetilskrivningen til under 0 procent. Spørgsmålet var i denne sammenhæng, om ”variable renter” gav Jyske Bank ret til at ændre renten til negativ, således at bankens kunder nu, i stedet for forrentning af indlån, skulle betale renter af deres indestående. Det fulgte af Jyske Banks almindelige forretningsbetingelser, at:

*”Renten for de enkelte indlåns- og udlånskonti er variabel, medmindre andet udtrykkeligt er aftalt. At forrentningen er variabel betyder, at banken/sparekassen til enhver tid uden varsel kan ændre rentesatsen.”*¹¹⁴

Spørgsmålet var derfor i sin væsentlighed i, til sammenligning med ovenfor omtalte Tryg-dom¹¹⁵, hvad, der dels må forstås med ordet ”variabel” og vigtigere; hvorvidt anvendelsen af begrebet reelt er gennemsigtigt og sætter forbrugeren i stand til at forstå indholdet.

¹¹² U.2026.1950H

¹¹³ U.2025.5040

¹¹⁴ Ibid., vores understregning

¹¹⁵ U.2026.1950H

Sø- og Handelsretten bemærkede i denne sammenhæng, at selve ændringsvilkåret ikke eksplicit angiver, at renten også kan blive negativ. Dette fandtes dog ikke nødvendigt at udspecificere, ”idet det udtrykkeligt af forretningsbetingelserne fremgik, at rente- og provisionssatser var variable.”¹¹⁶

Sø- og Handelsretten fandt således, at forbrugerne på grundlag af anvendelsen af ordet ”variabel” *burde* kunne forudse, at konsekvensen ved et sådan vilkår, var at Jyske Bank potentielt kunne opkræve negative renter på indlånskonti og ikke var begrænset til, at kunne regulere renten på den positive side af 0 procent - dette på trods af, at der ellers var klar tradition for det modsatte.

Denne afgørelse ses i overensstemmelse med Højesterets senere afgørelse i Tryg-dommen¹¹⁷, i relation til retstilstanden for, hvad en forbruger *burde* kunne forudse ved et aftalevilkår. Der tegner sig således et billede af, at de danske domstole generelt stiller høje krav til forbrugerens forståelse af begrebet i aftalevilkår.

EU-Domstolen anvender derimod et mere forbrugerorienteret gennemsigtighedskrav, hvor der lægges afgørende vægt på, hvorvidt forbrugeren bliver gjort tilstrækkeligt bekendt med indholdet af de aftalevilkår, der regulerer parternes rettigheder og pligter, således at forbrugeren reelt kan gennemskue grundlaget for, og mekanismen bag, eventuelle ændringer. Denne tilgang stemmer overens med EU-Domstolens anvendelse af standarden om den ”gennemsnitlige forbruger”. Denne standard understøtter en vurdering, hvor fokus flyttes til den gennemsnitlige forbrugers mulighed for at forstå aftalens indhold og økonomiske konsekvenser, hvilket samlet set resulterer i en mere forbrugerorienteret vurdering.

6.1.5. Særligt for ensidige ændringsvilkår; begrundet og begrænset

Udover det generelle krav til gennemsigtighed gælder tillige, specifikt for ensidige ændringsvilkår, ifølge direktivets bilag, punkt 1, litra j, at et aftalevilkår kan være urimeligt, hvis det har til formål eller virkning, at tillade den erhvervsdrivende ensidigt at ændre aftalevilkårene *uden gyldig og i aftalen anført grund*. Formuleringen opstiller således et krav om, at ensidige ændringsvilkår skal være gyldigt begrundede. Supplerende kan det udledes af EU-Domstolens praksis, at der tillige er et krav om vilkåret skal være begrænset.

¹¹⁶ U.2025.5040

¹¹⁷ U.2026.1950H

På trods af, at der er tale om en vurdering særligt for ensidige vilkår, bevirker dette ikke, at det generelle krav til gennemsigtighed, ikke også gør sig gældende. Blot fordi et ensidigt ændringsvilkår er begrundet og begrænset kræves det således fortsat, at aftalevilkåret reelt sætter forbrugeren i en position hvor denne kan overskue konsekvenserne heraf. I det følgende behandles, hvad der forstås ved, at et ensidigt ændringsvilkår skal være begrundet og begrænset, samt hvilken betydning dette har for urimelighedsvurderingen i henhold til aftalelovens § 38 c.

EU-Domstolen fastslog i C-472/10, Invitel, at det ved bedømmelsen af et ændringsvilkår er af væsentlig betydning, om grundene til, eller retningslinjerne for, ændringerne er angivet på en klar og forståelig måde.¹¹⁸ Dette krav om begrundelse blev bekræftet og præciseret i C-92/11, RWE Vertrieb, hvor domstolen udtalte:

*”... det fremgår af [direktivets] artikel 3 og 5 samt af nr. 1), litra j) og l), og nr. 2,) litra b) og d), i bilaget til direktiv 93/13, at det er af væsentlig betydning for denne fortolkning at afklare, dels om begrundelsen og retningslinjerne for ændringer af omkostningerne i forbindelse med den tjenesteydelse, der skal leveres, er klart beskrevet i kontrakten, så forbrugerne på grundlag af klare og forståelige kriterier kan forudse eventuelle ændringer af disse omkostninger...”*¹¹⁹

Heri ligger, foruden et krav om at den erhvervsdrivendes ensidige ændringsret skal være begrundet, ligeledes et krav til at rækkevidden og indholdet af ændringsretten skal være tilstrækkeligt begrænset i aftalevilkåret, således forbrugeren på grundlag af klare og forståelige kriterier, kan forudse eventuelle ændrings omfang og de deraf følgende konsekvenser.

I relation til den tidligere omtalte Jyske Bank-dom¹²⁰, om bankens ret til at ændre den variable rente til negativ, var et af spørgsmålene, hvorvidt ændringsvilkåret var tilstrækkeligt begrundet og begrænset. Det fremgik af Jyske Banks almindelige forretningsbetingelser, at banken kunne ændre renten uden varsel i tilfælde af eksempelvis; *”renteudviklingen på penge- og obligationsmarkederne i Danmark eller i*

¹¹⁸ C-472/10, Invitel, præmis 28 og 30

¹¹⁹ C-92/11, RWE Vertrieb, præmis 49

¹²⁰ U.2025.5040

udlandet”¹²¹, eller ”kreditpolitiske ændringer i Danmark eller i udlandet”¹²². Ligeledes fremgik det, at Jyske Bank uden varsling kunne ændre renten; ”hvis der sker ændringer i forhold, som vi ikke har indflydelse på, men som er af betydning for os”.¹²³

Jyske Bank kunne desuden ændre renten med en måneds varsling; ”hvis banken ændrer sin prisfastsættelse af markeds-, forretnings-, risiko-, omkostnings-, indtjenings- eller konkurrencemæssige grunde”¹²⁴, herunder eksempelvis ved; ”mere hensigtsmæssig anvendelse af bankens ressourcer eller kapacitet” eller ”for at tilskynde brug af bestemte løsninger”.¹²⁵

Spørgsmålet var i denne sammenhæng, hvorvidt disse begrænsninger vurderes at være tilstrækkelige til, at sætte forbrugeren i en position hvor denne kunne forudse i hvilke situationer den erhvervsdrivende, ensidigt, kunne foretage ændringer aftalen.

Sø- og Handelsretten fandt, at uanset de relativt brede formuleringer, satte vilkårene endog grænser for hvornår renten kunne ændres. Retten fandt således, at der ved anvendelse af disse vilkår ikke opstod en vilkårlig mulighed for ændringen af renteniveauet, da Jyske Bank kun kunne ændre rentesatsen med hjemmel i de oplyste begrundelser. Dermed forelå der en juridisk begrænsning af hvornår Jyske Bank kunne ændre rentesatsen, idét dette ikke kun krævede et ønske fra Jyske Banks side, men tillige, at et af vilkårene herfor var opfyldt.

For så vidt angår størrelsen, fandt retten, at renteændringen kunne begrundes i Jyske Banks ”forretningsmæssige skøn”¹²⁶ og der fastsættes således ikke noget krav til, intervaller eller dertilhørende varierende varslinger.

Retten vurderede samlet, at der både var aftaleretlig gyldig hjemmel til ensidigt at ændre vilkårene og denne ret ligeledes var tilstrækkeligt begrænset. Slutteligt var spørgsmålet derfor, hvorvidt ændringen til negative

¹²¹ U.2025.5040

¹²² Ibid.

¹²³ Ibid.

¹²⁴ Ibid.

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ Ibid.

renter var sagligt begrundet i de opsatte begrænsninger. Retten lagde herefter, blandt andet, den faktiske finansielle udvikling på pengemarkedet til grund, herunder at flere centralbanker rundt om i verdenen, heriblandt den danske, havde indført negative renter. På denne baggrund fandt retten samlet, at Jyske Banks indførelse og opkrævning af negative renter ikke kunne anses for at have været i strid med hæderlig forretningsskik *eller* at have bevirket en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser, hvorefter aftalevilkårene ikke var urimelige efter aftalelovens § 38 c.

Sø- og Handelsretten lægger afgørende vægt på, at det i kontraktgrundlaget fandtes (1) tilstrækkeligt klart oplyst, at renten var *variabel*, (2) at Jyske Bank kun kunne ændre renten, med hjemmel i aftalevilkårene og (3) derfor kun kunne ændre renten såfremt der indtrådte et af, de i forretningsbetingelserne, oplistede tilfælde. Dette stemmer således overens med EU-Domstolens linje, i hvert fald for så vidt angår hvilke momenter, der indgår i vurderingen, nemlig at aftalevilkårene skal være klare, ændringsvilkåret skal være begrænset og ændringen skal være begrundet heri.

Som omtalt i kandidatspecialets [afsnit 6.1.1](#) havde Forbrugerombudsmanden, udover spørgsmålet om det ensidige ændringsvilkår, vedrørende ændring af indlånsrente, i en yderligere påstand gjort gældende, at Jyske Banks vilkår om muligheden for ikke at tilskrive rente- og provisionsomkostninger "*under et vis beløb*", var urimeligt, i henhold til aftalelovens § 38 c.

Sø- og Handelsretten skulle derfor ligeledes vurdere, hvorvidt dette ensidige ændringsvilkår var begrundet og begrænset. Retten fandt i denne sammenhæng, at aftalevilkåret fremstod som en "*uklar, upræcis, vilkårlig og arbitrær*"¹²⁷ adgang for Jyske Bank til at kunne bestemme, ikke at tilskrive rentebeløb under en ikke specificeret størrelse.

Dermed fandtes dette aftalevilkår, modsat vilkåret vedrørende selve renteændringen, urimeligt efter aftalelovens § 38 c, idét der, i kontraktgrundlaget, ikke fandtes hverken begrundelse eller begrænsning, som forbrugeren var oplyst om.

¹²⁷ U.2025.5040

Det skal slutteligt bemærkes at dommen på nuværende tidspunkt er anket til Højesteret.¹²⁸ Der foreligger ikke en afgørelse fra Højesteret forinden aflevering af nærværende kandidatspeciale, hvorfor Sø- og Handelsrettens dom, i skrivende stund, må lægges til grund for værende gældende ret.

Disse momenter, synes dog ikke umiddelbart at fremgå af Tryg-dommen¹²⁹, hvor Højesteret i relation til spørgsmålet om hvorvidt vilkåret var tilstrækkeligt begrundet og begrænset udtalte:

*”At vilkåret ikke præciserer, hvornår en ændring af betingelser eller pris er væsentlig, gør efter Højesterets opfattelse ikke vilkåret uklart og arbitrært.”*¹³⁰

Højesteret synes således ikke, i den konkrete sag, at tilslutte sig samme fortolkning af kravene til begrundelse og begrænsning af ændringsretten. Det skal i relation hertil bemærkes, at spørgsmålet ikke direkte angik hvorvidt prisen kunne ændres, men hvorvidt dette skulle varsles. Efter EU-Domstolens fortolkning af direktivet, fremgår der imidlertid ikke modifikationer til, at der overfor en sådan type vilkår skal anlægges en anden vurdering.

Dette synes ikke i tråd med Forbrugerombudsmandens praksis. I FO-22/07995-23 mod SK Energi A/S, fandt Forbrugerombudsmanden, at energiselskabets ændringsbestemmelse gav selskabet en helt ubegrænset ret til at foretage ændringer i leveringsbestemmelserne, uden at det var angivet, hvilke omstændigheder der skulle være indtrådt for at opnå denne ret.¹³¹ Da ændringsretten var ubegrænset, ubegrundet og uspecificeret, opfyldte bestemmelsen ikke gennemsigtighedskravet, og Forbrugerombudsmanden anførte eksplicit, at dette var et væsentligt argument for, at ændringsbestemmelsen var urimelig efter aftalelovens § 38 c, stk. 1.¹³² Samme vurdering kom til udtryk i FO-21/11811-14 mod Verisure A/S, hvori Forbrugerombudsmanden på baggrund af en tilsvarende vurdering af selskabets ændringsvilkår fastslog, at forbrugerne ikke på grundlag af klare og forståelige kriterier havde mulighed for at forudse ændringernes omfang og de deraf følgende konsekvenser, og at vilkåret af den grund ikke opfyldte gennemsigtighedskravet og var følgelig

¹²⁸ U.2026.394

¹²⁹ U.2026.1950H

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ FO-22/07995-23, s. 10

¹³² Ibid., s. 10

urimeligt efter § 38 c.¹³³ Endelig bekræftede Forbrugerombudsmanden i FO-24/05856-3 mod Saphe A/S denne linje, idet et ændringsvilkår, der gav selskabet adgang til at foretage ensidige aftaleændringer *”når som helst uden varsel”*, blev vurderet urimeligt, netop fordi vilkåret ikke rummede den fornødne begrundelse for, og begrænsning af, ændringsretten.¹³⁴ Forbrugerombudsmandens vurdering, i alle ovenstående sager, synes i tråd med den forståelse, EU-Domstolen har fastslået.

På nuværende tidspunkt må retstilstanden for kravene til den erhvervsdrivendes begrundelse og begrænsning af et ensidigt ændringsvilkår, således siges at være tvetydigt. Ifølge EU-domstolen vil et ensidigt ændringsvilkår under alle omstændigheder være urimeligt, såfremt det giver den erhvervsdrivende en ubetinget og ubegrænset ret til at ændre aftalen. Dette navnlig begrundet i, at et ubetinget og ubegrænset ændringsvilkår hverken vurderes, at ville opfylde gennemsigtighedskravet og herved hverken være i overensstemmelse med hæderlige forretningskik, og i almindelighed tillige bevirke en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugeren, idet den erhvervsdrivende vil have en ubegrænset og ubetinget ensidig ændringsret.

6.1.6. Opsummering af gennemsigtighedskravet

Sammenfattende kan det konstateres, at gennemsigtighedskravet er et centralt og selvstændigt moment i vurderingen af, om et aftalevilkår er urimeligt efter aftalelovens § 38 c. Kravet kan ikke udtømmende beskrives som et rent sprogligt eller grammatisk krav, men indeholder en række undermomenter, der tilsammen udgør én sammenhængende vurdering.

Gennemsigtighedskravet indeholder indledningsvist et krav om, at forbrugeren reelt skal have haft mulighed for at gøre sig bekendt med vilkåret og de omstændigheder, der knytter sig hertil, forud for aftalens indgåelse. En blot formel tilgængelighed er ikke tilstrækkelig, såfremt forbrugeren i praksis er afskåret fra at gøre sig bekendt med indholdet.

¹³³ FO-21/11811-14, s. 20

¹³⁴ FO-24/05856-3, s. 7

Det formelle gennemsigthedskrav indebærer, at vilkåret skal være sprogligt korrekt og affattet på et sprog, som forbrugeren forstår. Dette udgør en minimumsstandard, men kan ikke stå alene, hvorfor der tillige er et materielt gennemsigthedskrav.

Det materielle gennemsigthedskrav forudsætter, at forbrugeren på grundlag af klare og forståelige kriterier, reelt er i stand til at forudse de faktiske og økonomiske konsekvenser af aftalevilkåret. Det er i denne forbindelse ifølge EU-Domstolens praksis, i blandt andet, C-92/11, RWE Vertrieb, som udgangspunkt, ikke tilstrækkeligt, at den erhvervsdrivende anvender almindelig eller branchespecifik terminologi, herunder juridiske begreber, medmindre disse er ledsaget af tilstrækkelige forklaringer og retningslinjer. Som det fremgår af Tryg-dommen¹³⁵, synes dansk ret, særligt i denne afgørelse, dog at anlægge en lempeligere vurdering end EU-Domstolen. Højesteret accepterede, at anvendelsen af en velkendt retlig standard i sig selv kan opfylde gennemsigthedskravet, selv uden nærmere definition. Denne tilgang harmonerer ligeledes ikke fuldt ud med EU-domstolens forbrugerorienterede standard i eksempelvis C-26/13, Kásler og Káslerné Rábai og C-191/15, Verein für Konsumenteninformation, hvor afgørende vægt tillægges forbrugers reelle mulighed for at forstå vilkårets konsekvenser.

Endelig indgår fremhævelse som et, om end begrænset, moment i urimelighedsvurderingen. Fraværet af fremhævelse af usædvanlige eller byrdefulde vilkår vil ikke selvstændigt kunne bevirke urimelighed, men vil indgå som argument for dette. Ligeledes vil fremhævelse ikke selvstændigt rimeliggøre et ellers urimeligt vilkår.

Gennemsigthed er særligt vigtigt når vurderingen vedrører ensidige ændringsvilkår. Udover det generelle gennemsigthedskrav, stiller direktivets bilag, punkt 1, litra j, og praksis fra EU-Domstolen et krav om, at ensidige ændringsvilkår skal være både begrundede og begrænsede. Begrundelseskravet indebærer, at ændringsvilkåret skal angive de gyldige grunde, som den erhvervsdrivende kan begrunde ændringen i. Dette på en klar og forståelig måde. Begrænsningskravet indebærer, at rækkevidden af ændringsretten skal være tilstrækkeligt afgrænset, således at forbrugeren på forhånd kan forudse ændringernes mulige omfang og konsekvenser. Et vilkår, der giver den erhvervsdrivende en ubetinget og ubegrænset adgang til ensidigt at ændre aftalevilkårene, vil ikke opfylde gennemsigthedskravet, dette vil dermed være i strid med hæderlig

¹³⁵ U.2026.1950H

forretningsskik og tillige bevirke en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugeren, hvorefter dette følgerigt vil være urimeligt, jf. aftalelovens § 38 c.

Retstilstanden på dette område er dog ikke entydigt fastlagt. Sø- og Handelsrettens afgørelse i Jyske Bankdommen¹³⁶ vedrørende spørgsmålet om undladelse af rentetilskrivning, samt Forbrugerombudsmandens praksis lader til at være i overensstemmelse med EU-Domstolens afgørelser i C-472/10, Intel og C-92/11, RWE Vertrieb, som konsekvent fastslår et krav om, at ændringsvilkåret skal være begrundet og begrænset, og at manglende opfyldelse heraf, i sig selv, udgør et væsentligt argument for urimelighed. Tryg-dommen¹³⁷ anlægger derimod en lempeligere vurdering, navnlig hvad angår anvendelsen af juridiske begreber, og afviger dermed fra den standard, der kan udledes af EU-Domstolens praksis. Denne divergens efterlader en vis usikkerhed om retstilstanden, som det vil tilkomme fremtidig domstolspraksis, herunder eventuel præjudiciel forelæggelse for EU-Domstolen, at afklare.

Slutteligt må det bemærkes, at gennemsigtighedskravet kun kan systematiseres til en vis grad, men kernen heraf, uanset om der er tale om ensidige ændringsvilkår eller andre aftalevilkår, kan centreres om ét gennemgående spørgsmål; er forbrugeren tilstrækkeligt informeret, til at kunne træffe et oplyst valg?

6.2. Anden regulering

I dette afsnit belyses, hvordan anden regulering, i form af love eller andre bindende administrative bestemmelser, påvirker urimelighedsvurderingen af aftalevilkår, i henhold til aftalelovens § 38 c.

Det følger af direktivets artikel 1, stk. 2, at aftalevilkår, som afspejler love eller bindende administrative bestemmelser, er undtaget direktivet, og derfor per definition ikke er genstand for urimelighedsvurderingen. Dette skyldes i følge præambelbetragtningerne, at love eller bindende administrative bestemmelser allerede anses for at have taget stilling til spørgsmålet om afbalanceringen af parternes rettigheder og forpligtelser.¹³⁸ Aftalevilkår i overensstemmelse med anden lovgivning vil derfor ej heller være urimelige, under den

¹³⁶ U.2025.5040

¹³⁷ U.2026.1950H

¹³⁸ Rådets Direktiv 93/13/EØF, præambelbetragtning 13

antagelse at den nationale lovgivning ikke indeholder urimelige aftalevilkår.¹³⁹ Undtagelsen gælder desuden for love eller bindende administrative forskrifter som *direkte* eller *indirekte* fastsætter vilkårene for forbrugeraftaler.¹⁴⁰

Førend undtagelsen i direktivets artikel 1, stk. 2. finder anvendelse, er det afgørende hvorvidt de nationale regler er *bestemt* eller *påtænkt*, at finde anvendelse på retsforholdet mellem parterne, foruden valg herom.¹⁴¹ Det ville således være i uoverensstemmelse med direktivet, at undtage aftalevilkår fra urimelighedsvurderingen, blot fordi vilkåret er en gengivelse af national ret, uagtet at den nationale bestemmelse, ikke finder anvendelse på det retsområde kontrakten vedrører.¹⁴² Dette skyldes, at de rettigheder og forpligtelser, der stiftes ved en aftale og som er konciperet efter retsregler, der gælder for et andet retsområde, ikke nødvendigvis tilsvare den afvejning af rettigheder og forpligtelser, som den nationale lovgiver har villet foretage for aftaler, der er reguleret på det specifikke område.¹⁴³ Det skal i denne henseende bemærkes, at direktivets artikel 1, stk. 2 ikke er implementeret direkte i dansk ret, idét denne bestemmelse fandtes kun at have ”*teoretisk betydning*”.¹⁴⁴ Direktivets artikel 1, stk. 2, kan således alene anses som værende et fortolkningsbidrag.

Det kan derfor indledningsvist fastlægges at aftalevilkår, som afspejler baggrundsretten, i det omfang, at baggrundsretten enten direkte eller indirekte og uden aftale herom, ville regulere forholdet, ikke er omfattet af urimelighedsvurderingen efter direktivets artikel 1, stk. 2. Med andre ord; den nationale baggrundsret er ikke udtryk for urimelige aftalevilkår.

Der vil i det følgende blive sondret mellem, hvad der traditionelt anses for værende offentligret og privatret. Denne sondring foretages ikke i direktivet, idet der udelukkende sondres mellem love og bindende administrative bestemmelser. Denne sondring findes dog hensigtsmæssig i relation til præambelbetragtning 13, som angiver at love og bindende administrative bestemmelser, der fastlægger at denne undtagelse gælder for aftalevilkår, hvad enten disse ”*direkte*” eller ”*indirekte*” påvirker vilkåret. Det lægges således til grund,

¹³⁹ Rådets Direktiv 93/13/EØF, præambelbetragtning 13

¹⁴⁰ Ibid.

¹⁴¹ C-92/11, RWE Vertrieb, præmis. 27

¹⁴² Ibid., præmis 30

¹⁴³ Ibid.

¹⁴⁴ Lovforslag nr. 27 af 26. oktober 1994, afsnit 5.2.2

at offentligretlig regulering, ikke traditionelt set, påvirker aftaleforholdet parterne imellem direkte, idét den direkte påvirkning, traditionelt set, hidrører den privatretlige regulering.

6.2.1. Privatretlig regulering; den direkte påvirkning

Det er klart, at almindelige privatretlige regler, ikke vil betragtes som urimelige i forbrugeraftaler såfremt et aftalevilkår afspejler lovens indhold, som ville finde anvendelse uden aftale herom.¹⁴⁵ Spørgsmålet er herefter, hvorvidt det kan sluttes modsætningsvist i den forstand, at aftalevilkår, som fraviger eller er i direkte modstrid med anden deklaratisk, privatretlig regulering, vil være urimelige.

Det følger af, C-415/11, Aziz, at der med henblik på afgørelsen af, om et aftalevilkår bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren, navnlig skal tages hensyn til de gældende regler i den nationale lovgivning, såfremt der ikke foreligger en aftale mellem parterne herom. Det er ved hjælp af en sådan komparativ undersøgelse, at den nationale domstol kan vurdere, om, og i givet fald i hvilket omfang, aftalen stiller forbrugeren i en mindre gunstig position end den, der ellers følger af den gældende nationale lovgivning.¹⁴⁶ Det kan således udledes, at baggrundsretten må anses som selve udgangspunktet for parternes retstilling. Først når udgangspunktet er fundet, kan det således vurderes, hvorvidt aftalevilkåret bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugeren.

Af Jyske Bank-dommen¹⁴⁷ kan det udledes, at fraværet af regulering inden for et bestemt område, modsætningsvist, muligvis, kan være et udtryk for lovgivers stiltiende afvejning af parternes rettigheder og forpligtelser. Sø- og Handelsretten ”bemærker”, at:

” ... som det også fremgår af forklaringen fra [Finanstilsynets kontorchef] - at der ikke var noget til hinder for, at der fra lovgivers side var blevet vedtaget lovgivning på området, der forbød negative renter over for forbrugere.”¹⁴⁸

¹⁴⁵ Lovforslag nr. 27 af 26. oktober 1994, afsnit 5.2.2

¹⁴⁶ C-415/11, Aziz, præmis 68

¹⁴⁷ U.2025.5040

¹⁴⁸ Ibid.

Dette kan dog næppe siges at være et gennemgående hensyn, men nærmere som en konkret ”bemærkning” i relation til sagsforløbet og de pågældende forklaringer i nærværende afgørelse. Såfremt dette skulle være udtryk for den generelle retstilstand, ville urimelighedsvurderingen - sat på spidsen - blive marginaliseret til et spørgsmål om hvorvidt der findes anden regulering, der fastlægger retstilstanden for det pågældende område. Dette indgår, som et centralt moment, men ikke nødvendigvis som det eneste moment.

I C-226/12, *Constructora Principado*, fastlægger EU-Domstolen, at det afgørende for, hvorvidt der er tale om en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugeren, ikke nødvendigvis er afhængig af en væsentlig økonomisk omkostning.¹⁴⁹ Vurderingen af hvorvidt et aftalevilkår bevirker en betydelig skævhed, skal *alene* foretages med udgangspunkt i, om vilkåret udgør et tilstrækkeligt alvorligt indgreb i den retsstilling, hvori forbrugeren som aftalepart befinder sig i henhold til de gældende nationale bestemmelser. Dette uanset om aftalevilkåret udgør, en begrænsning i indholdet af de rettigheder, som forbrugeren ifølge loven har krav på og disse er begrænset i henhold til aftalen, eller en hindring for rettighedernes udøvelse eller pålægning af yderligere forpligtelser, som ikke er fastsat i nationale regler.¹⁵⁰ Det kan dermed ikke udelukkes, at en mindre væsentlig afvigelse af baggrundsretten, men som bevirker en stor økonomisk omkostning, ikke ligeledes kan være urimelig.

Højesteret skulle i *Brugtvognsforhandler-dommen*¹⁵¹, tage stilling til, hvorvidt en brugtvognsforhandler med hjemmel i en standardformular udarbejdet af en brancheorganisation, var berettiget til 10 procent erstatning i forbindelse med uberettiget annullation af handlen. Højesteret fastslog, at det almindeligvis må anses som tvivlsomt, hvorvidt en sælger, i denne type handel, vil lide et tab ud fra difference- eller tabs-avancesynspunktet efter købelovens § 30. Dermed vil et vilkår, som dette, typisk pålægge køber, at betale en uforholdsmæssig stor godtgørelse i anledning af annullation. Dette skyldes netop, at klausulen fraviger købeloven og de almindelige erstatningsretlige betingelser. Det er således ikke en betingelse at påvise et tab, førend der kan fremsættes et berettiget erstatningskrav. På denne baggrund vurderede Højesteret, at vilkåret var urimeligt i medfør af aftalelovens § 38 c. Højesteret bemærkede dog, at sælger ikke var afskåret fra at gøre et erstatningskrav gældende efter de ”*almindelige erstatningsregler*” - sælger kunne dog ikke løfte bevisbyrden for tabets størrelse.

¹⁴⁹ C-226/12, *Constructora Principado*, Præmis 22

¹⁵⁰ *Ibid.*, Præmis 23

¹⁵¹ U.2002.706 H

Denne bevisbyrde kunne sælger derimod løfte i U.2004.2876 Ø, som omhandlede samme kontraktgrundlag og problemstilling. Landsretten vurderede i denne forbindelse, at aftalevilkåret vedrørende den standardiserede erstatning ikke var urimeligt, da:

”... indstævnte efter almindelige erstatningsretlige principper kunne have rejst yderligere krav, findes der ikke at være grundlag for efter aftalelovens § 38 c, jf. § 36, at tilsidesætte vilkåret.”¹⁵²

Faktum i denne sag var dog fundamentalt anderledes end førnævnte. I denne sag havde køber af bilen indleveret en bil i bytte, som ikke var fuldt ud betalt, hvorfor der medfulgte en uoplyst gældsforpligtelse. Herudover havde sælger, i et vist omfang, indrettet den købte bil efter købers ønske. Retten fandt således, at sælger principielt kunne have rejst et større erstatningskrav, end de aftalte 10 procent. Forbrugeren bliver således i det konkrete tilfælde, beskyttet af selvsamme klausul, som tidligere af Højesteret, blev fundet urimelig. Det følger da også direkte af aftalelovens § 38 c, at førend et aftalevilkår anses for værende urimeligt, skal dette bevirke en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser *til skade for forbrugeren*. I nærværende situation ville det netop ikke være til skade for forbrugeren at gøre vilkåret gældende, idét forbrugeren opnår en bedre retsstilling, end ved at blive mødt af et fuldt erstatningskrav.

Det væsentlige i denne sammenhæng er dog den samme vurdering; ved afvigelse af baggrundsretten, til skade for forbrugeren, vil vilkåret kunne findes urimeligt, hvorfor U.2004.2876Ø, ikke anses som forskydende for retstilstanden. Dermed vil den deklatoriske baggrundsret, som er udtryk for afvejning mellem partneres rettigheder og forpligtelser, finde anvendelse uanset anden aftale herom.

6.2.2. Offentligretlig regulering; den indirekte påvirkning

Udgangspunktet for offentligretlig regulering er, at dette regulerer forholdet mellem stat og virksomhed eller borger, hvorimod privatretlig regulering regulerer forholdet borgere og/eller virksomheder imellem.¹⁵³ Det anerkendes, at der i lang tid har været en juridisk diskussion om hvorvidt offentligret har indflydelse

¹⁵² U.2004.2876 Ø

¹⁵³ Buhmann mfl., Offentligret, 2015, s. 17

på privatretten. Det lægges, af hensyn til kandidatspecialets omfang, til grund, at det ikke kan udelukkes, at den offentligretlige regulering påvirker privatretten. Dette udtrykkes eksempelvis af Mads Bryde Andersen som:

*”AFTL § 36 var netop tænkt som det aftaleretlige modstykke til disse [offentligretlige] regler, og det er derfor velbegrundet, at de modstående offentligretlige regler alene hjemler påbud og ledsagende retsfølger”*¹⁵⁴

Dette underbygges yderligere, af at Højesteret i Tryg-dommen¹⁵⁵ lægger til grund, at:

*”God skik-bekendtgørelsens krav om, at det kun er de væsentlige ændringer, der skal varsles i forbindelse med forsikringsperiodens udløb, afspejler den balance mellem hensynet til forsikringstagerne og hensynet til forsikringsselskaberne, som ressortmyndigheden anser for at være rimelig og passende.”*¹⁵⁶

Herefter, og af disse grunde, finder Højesteret, at aftalevilkåret er et udtryk for en rimelig og passende balance af de modstående hensyn, hvorfor aftalevilkåret ikke er urimeligt, i henhold til aftalelovens § 38 c.

Dette omstøder samtidigt Sø- og Handelsrettens dom af 5. april 2024,¹⁵⁷ hvor retten vedrørende samme vilkår vurderede, at der var tale om:

*”offentligretlig adfærdsregulering, hvorimod hensigten med § 19, ikke er at fungere som aftalevilkår”.*¹⁵⁸

I denne henseende er det afgørende at bemærke, at C-92/11, RWE Vertrieb, netop fastslår, at det afgørende for vurderingen er, hvorvidt en national bestemmelse afspejler en afbalanceret afvejning af rettigheder og forpligtelser, som også vedrører det pågældende kontraktforhold.¹⁵⁹ Der er således en tydelig diskrepans

¹⁵⁴ Bryde Andersen, Grundlæggende Aftaleret, 2013, s. 408

¹⁵⁵ U.2026.1950H

¹⁵⁶ Ibid.

¹⁵⁷ BS-14227/2022-SHR

¹⁵⁸ Ibid.

¹⁵⁹ Se mere herom, i ovenstående [afsnit 6.2.1](#)

mellem Sø- og Handelsrettens og Højesterets fortolkning af, hvad *formålet* med god skik-bekendtgørelsen er.

Det kan ligeledes udledes af Højesterets dom, at det netop er denne betragtning, Højesteret har taget højde for i afgørelsen. På trods af, at der er tale om en god skik-bekendtgørelse, som i sin natur regulerer forholdet mellem staten og den erhvervsdrivende, anser Højesteret det som et udslag af et ønske fra ressortmyndighedens (og altså ikke lovgivers) side om også, at afveje rettigheder og forpligtelser forsikringstager og -giver imellem. Der er således tale om en administrativ bindende bestemmelse, der efter Højesterets vurdering ikke blot regulerer forholdet staten og virksomhed i mellem, men derimod også forholdet mellem virksomhed og borger. Denne betragtning findes der en vis støtte for i den juridiske litteratur, hvor Bryde Andersen ligeledes fremfører, at offentligretlige regler om god skik efter omstændighederne kan være udfyldende i et aftaleforhold.¹⁶⁰ Det kan muligvis lægges til grund, at Højesteret herefter anvender princippet i direktivets artikel 1, stk. 2, hvorefter vilkåret per definition ikke er urimeligt.

I den tidligere omtalte sag vedrørende Jyske Banks ret til at opkræve negative renter på indlånskonti og retten til ikke at tilskrive konti rente og provision under et vis beløb, havde offentligretlig regulering ligeledes en påvirkning.¹⁶¹ Vedrørende retten, til ikke at tilskrive rente og provision forekommer rettens præmisser særligt interessante. Det lægges således til grund, at Jyske Bank er omfattet af lov om finansiell virksomhed, hvorefter lovens § 43 stiller krav om, at finansielle virksomheder skal drives i overensstemmelse med *redelig forretningsskik* og god praksis inden for virksomhedsområdet. Jyske Bank er derfor også omfattet af bekendtgørelse om god skik for finansielle virksomheder¹⁶² - herunder bekendtgørelsens § 6, stk. 3. Bestemmelsen foreskriver, at vilkår om ændringer i løbende kundeforhold af renter mv. skal indeholde en angivelse af de forhold, som kan udløse ændringer og må ikke give en vilkårlig adgang til at foretage ændringer. Begge retskilder må i udgangspunktet anses som værende offentlig retlige, idét den umiddelbare sanktion ved overtrædelse heraf, ikke er af civilretlig karakter. Det følger dog af lov om finansiell virksomhed § 43 a, at handler i strid med § 43, stk. 2 (hjemlen til udstedelse af god skik-bekendtgørelsen), pådrager erstatningsansvar i overensstemmelse med dansk rets almindelige regler. Reglerne

¹⁶⁰ Bryde Andersen, Grundlæggende Aftaleret, 2013, s. 343

¹⁶¹ U.2025.5040

¹⁶² BEK nr. 330 af 07/04/2016 om god skik for finansielle virksomheder

vedrørende regulering af finansiel virksomhed, synes derfor at findes i krydsfeltet mellem offentlig retlig regulering og privatretlig regulering.¹⁶³

Som omtalt i kandidatspecialets [afsnit 6.1.1](#), fandt Sø- og Handelsretten, at rentetilskrivningsvilkåret var urimeligt. Sø- og Handelsretten vurderede i relation hertil, at rentetilskrivningsvilkåret dels er i strid med lov om finansiel virksomhed § 43 og ligeledes bekendtgørelsens § 6, stk. 3. Det interessante findes dog i den efterfølgende ordlyd af rettens præmisser, hvor det fremgår, at:

*”Rentetilskrivningsvilkåret var således i strid med hæderlig forretningsskik og bevirkede en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugeren...”*¹⁶⁴

Det synes som rettens vurdering, at såfremt et vilkår er stridende mod *redelig forretningsskik*, i henhold til lov om finansiel virksomhed § 43, stk. 1 og den underliggende detailregulering i god skik-bekendtgørelsen, er dette vilkår ligeledes urimeligt efter aftalelovens § 38 c, jf. ordvalget ”*således*”. I nærværende sag fremstår offentligretlig regulering dermed, ikke blot som et moment, der indgår i vurderingen af urimelighed, men som selve udfyldningen af de retlige standarder i aftalelovens § 38 c. Denne slutning findes dog en smule betænkelig, dette særligt i lyset af lovgivers overvejelser vedrørende ordvalget i bestemmelsen ”*stridende mod hæderlig forretningsskik*”. Som beskrevet i kandidatspecialets [afsnit 5.3.2.1](#), var tanken hermed netop, at vurderingen efter aftalelovens § 38 c, skulle være uafhængig af andre ”urimelighedsvurderinger”, hvilket ikke umiddelbart fremstår som værende tilfældet i denne afgørelse.

I relation hertil skal bemærkes, at det materielle indhold af bekendtgørelse om god skik for finansielle virksomheders § 6, stk. 3, i relativ stor udstrækning afspejler indholdet af direktivet bilag punkt 2, litra b, 1. pkt. Det fremgår heraf, at litra j i bilagets punkt 1 (vedrørende ensidige ændringsvilkår), ikke forhindrer en leverandør af finansielle tjenesteydelse at ændre rentesatsen og andre udgifter i relation til den finansielle virksomhed, under den forudsætning, at der (1) foreligger en gyldig grund, (2) den erhvervsdrivende forpligtes til snarest muligt at give den anden aftalepart meddelelse herom og (3) den anden part omgående kan opsige aftalen. Dette synes at understøtte, at god skik-bekendtgørelsen i et betydeligt omfang også er udtryk for en afvejning af parternes rettigheder og forpligtelser, i henhold til direktivet.

¹⁶³ Mouyal, Samfundsansvarlig kreditgivning - en juridisk analyse af kreditværdighedsvurderinger, 2022

¹⁶⁴ U.2025.5040, vores understregning

Denne anskuelse står dog i direkte strid med Højesterets tidligere praksis, hvor de i U.2019.3422 (herefter ”Realkreditdommen”), anlagde den diametralt modsatte fortolkning af betydningen af selvsamme bekendtgørelse. I denne sag, blev det lagt til grund, at aftalevilkårene *ikke* levede op til god skik-bekendtgørelsens § 6, stk. 3. I relation hertil udtalte Højesteret, at:

*”Højesteret finder, at dette ikke i sig selv kan føre til, at den bidragsforhøjelse, som blev gennemført i 2016 i medfør af vilkåret om ændring, skal tilsidesættes i medfør af aftalelovens § 36 og § 38 c.”*¹⁶⁵

Det må på baggrund heraf, kunne udledes, at retstilstanden for så vidt angår særligt god skik-bekendtgørelser, og dermed offentligretlig regulering, betydning har ændret sig væsentligt og dette undertiden tillægges markant større retskildemæssig betydning, end tidligere. Hvorvidt det er hensigtsmæssigt, at denne type af offentligretlig regulering spiller en så afgørende rolle på forbrugerretten og urimelighedsvurderingen, bliver behandlet i kandidatspecialets [afsnit 6.2.2.1](#).

Spørgsmålet om rækkevidden af offentligretlig regulering har de danske domstole ligeledes skulle forholde sig til, i forbindelse med implementeringen af de relativt nye regler om kreditvurdering i henhold til kreditaftalelovens § 7 c. Spørgsmålet rejst i denne henseende har således været om kreditgivers tilsidesættelse af pligten til kreditvurdering, ligeledes bør føre til civilretlig konsekvens, kontrahenterne imellem - navnlig urimelighed, i henhold til aftalelovens § 38 c.

I U.2021.3072 Ø, udtalte Landsretten, at betragtning 30 i præamblen til forbrugerkreditdirektivet¹⁶⁶, at direktivet ikke regulerer aftaleretlige spørgsmål i forbindelse med kreditaftalers gyldighed. Landsretten bemærkede i denne sammenhæng, at:

*”En retsanvendelse, hvorefter et hvilket som helst svigt i forbindelse med en kreditgivers iagttagelse af kreditaftalelovens § 7 c, stk. 1 eller 2, ikke uden videre må anses at udgøre et tilstrækkeligt grundlag for at tilsidesætte låneaftalen helt eller delvis som urimelig.”*¹⁶⁷

¹⁶⁵ U.2019.3422, vores understregning

¹⁶⁶ Rådets Direktiv 2008/48/EF, som danner grundlag for LBK nr. 817 af 06/06/2019 (kreditaftaleloven) § 7 c, jf. lovforslag nr. 91 af 16. december 2009, nr. 91

¹⁶⁷ U.2021.3072 Ø

Landsretten fandt i overensstemmelse med de overordnede hensyn bag såvel kreditaftalelovens § 7 c og aftalelovens § 38 c, at en grov tilsidesættelse af pligten til at foretage kreditvurdering, kan tillægges betydning ved en afgørelse af, om en låneaftale er urimelig. På denne baggrund fandt Landsretten, at kreditgivers eventuelle tilsidesættelse af sine forpligtelser i henhold til kreditaftalelovens § 7 c, stk. 1 eller stk. 2, og grovheden af denne tilsidesættelse kan indgå som et led i forbindelse med en vurdering af, om den foreliggende låneaftale helt eller delvist kan anses som urimelig i medfør af aftalelovens regler, særligt aftalelovens § 38 c.¹⁶⁸

Det står således klart, særligt indenfor dette område, at tilsidesættelse af offentligretlig regulering kan indgå som et moment i urimelighedsvurderingen, i henhold til aftalelovens § 38 c, dog ikke ubegrænset. Der kræves således en vis sammenhæng mellem ”grovheden” og den efterfølgende retsfølge, altså en proportionalitetsvurdering. Proportionalitetsvurderingen behandles særskilt i kandidatspecialets [afsnit 6.4](#). Ligeledes lægges hensynet bag reglerne til grund for denne fortolkning, idét reglernes sigte - sammenligneligt med anden lovgivning indenfor forbrugerlån - er at sikre, at forbrugeren ikke bliver ”overgældssat” og kreditgiver dermed driver en samfundsansvarlig kreditgivning, hvorefter det kan blive afgørende hvorvidt der er foretaget en korrekt kreditvurdering.¹⁶⁹

Det kan følgelig opsummeres, at anden regulering, hvad end dette er af offentligretlig eller privatretlig karakter, indgår som et centralt moment i vurderingen, af hvorvidt et aftalevilkår er urimeligt efter aftalelovens § 38 c, særligt i relation til, hvorvidt et aftalevilkår bevirker en betydelig skævhed i parternes retigheder og forpligtelser til skade for forbrugeren. Det ses dog undertiden også at være ganske afgørende for vurderingen af, hvorvidt den erhvervsdrivende har handlet i strid med hæderlig forretningskik.

For så vidt angår privatretlig regulering, vil en spejling af baggrundsretten i et aftalevilkår som udgangspunkt ikke anses som urimeligt. Dette forudsætter dog, at baggrundsretten ville finde anvendelse, uden aftale herom. Modsætningsvist vil en fravigelse af baggrundsretten tale for urimelighed, dog kun i det omfang, at aftalevilkåret er til skade for forbrugeren. Offentligretlig regulering vil ikke som udgangspunkt påvirke vurderingen af urimelighed, idet dette ikke regulerer det direkte aftaleforhold mellem forbrugeren og den erhvervsdrivende. Dette udgangspunkt kan dog tilsidesættes i det omfang, formålet bag reguleringen

¹⁶⁸ Lignende udtalelser findes i eksempelvis U.2022.130 Ø og U.2022.4319 Ø

¹⁶⁹ Mouyal, Samfundsansvarlig kreditgivning - en juridisk analyse af kreditværdighedsvurderinger, 2022, afsnit 1.

afspejler en afvejning mellem forbrugeren og den erhvervsdrivendes rettigheder og forpligtelser. Slutteligt kan offentligretlig regulering i form af god skik-bekendtgørelser indgå som et afgørende - og til tider - eneste moment i urimelighedsvurderingen.

6.2.2.1. *Tillægges offentligretlig regulering for stor betydning i urimelighedsvurderingen?*

I relation til Tryg-dommen¹⁷⁰ er det ikke udelukkende resultatet, men manglen af Højesterets selvstændige vurdering, der giver anledning til en vis kritik. Det synes i denne sammenhæng problematisk, at Højesteret i al væsentlighed overlader fastlæggelsen af den rimelige balance mellem parterne i aftaleforholdet til ressortmyndigheden (i dette tilfælde Finanstilsynet), i stedet for at foretage den selvstændige vurdering, som aftalelovens § 38 c ellers forudsætter.

Aftalelovens § 38 c, er netop et udtryk for en præceptiv forbrugerbeskyttende regel, hvis anvendelsesområde det tilkommer domstolene, og ikke administrative myndigheder, at fastlægge. Højesteret synes at lægge afgørende vægt på, at god skik-bekendtgørelsen afspejler *”den balance mellem hensynet til forsikringstagerne og hensynet til forsikringsselskaberne, som ressortmyndigheden anser for at være rimelig og passende”*¹⁷¹. Afgørelsen synes reelt at henlægge urimelighedsvurderingen til en offentlig myndighed, når Højesteret herefter *”I lyset heraf finder [...], at forsikringsvilkåret ikke bevirker en betydelig skævhed [...], men ligesom god skik-bekendtgørelsens [...] er udtryk for en rimelig og passende balance af de modstående hensyn.”*¹⁷².

Højesteret synes derfor at tillægge en god skik-bekendtgørelse, hvis formål er at regulere forholdet mellem staten og den erhvervsdrivende, og ikke direkte virker forbrugerbeskyttende, en udslagsgivende betydning - dette i, et spørgsmål om fortolkning af en bestemmelse, som ellers er forbrugerpræceptiv. Dette må anses som problematisk, da offentligretlig regulering ikke skal tage hensyn til det høje forbrugerbeskyttelsesniveau, som ellers gælder parterne i mellem.

Det synes metodisk mere nærliggende, hvis Højesteret havde lavet en selvstændig vurdering af, hvilke hensyn, der i relation til aftalelovens § 38 c, indgår i vurderingen. Herunder også inddragelse af EU-

¹⁷⁰ U 2026.1950 H

¹⁷¹ Ibid., vores understregning

¹⁷² Ibid., vores understregning

Domstolens gennemgående elementer i relation til gennemsigtighed ved ensidige ændringsvilkår, i overensstemmelse med EU-konform fortolkning.

Hvorvidt resultatet herved havde været anderledes, kan ikke endeligt konkluderes, men det synes bemærkelsesværdigt, at ressortmyndigheden end ikke selv entydigt kan fastlægge, hvad der reelt indeholdes i begrebet ”*væsentlige*”¹⁷³. Dette særligt henset til ressortmyndighedens tilsyneladende særlige betydning i afvejningen af balancen mellem de kontraherende parter. God skik-bekendtgørelsen kan unægtelig indgå i den konkrete vurdering, som et fortolkningsbidrag, men *bør* ikke udgøre det eneste moment.

6.2.3. Branchesædvane

Branchesædvaner anvendes som fortolkningsbidrag, navnlig bruges det udfyldende ved mangel af anden retlig regulering, idet branchesædvane ikke anses som en traditionel retskilde.¹⁷⁴ Ved branchesædvane forstås en fast og almindeligt anerkendt praksis inden for en bestemt branche, som parterne må antages at være bekendte med, og have indrettet sig efter.¹⁷⁵

Branchesædvane har således en sammenhæng med typen af varer eller tjenesteydelser, som efter direktivets artikel 4, stk. 1, skal inddrages ved fortolkningen af, om et vilkår må anses som urimeligt. Hvor artikel 4, stk. 1, primært synes at angå den overordnede fortolkningsramme, har dette afsnit til formål at klarlægge, i hvilket omfang branchesædvaner indgår som et moment i urimelighedsvurderingen efter direktivets artikel 3, stk. 1, samt aftalelovens § 38 c. Spørgsmålet om, hvilken betydning hensynet til typen af varer eller tjenesteydelser har for urimelighedsvurderingen, behandles i kandidatspecialets [afsnit 6.5](#).

Branchesædvanens betydning for urimelighedsvurderingen er ikke udtømmende afklaret i hverken EU-Domstolens eller de danske domstoles praksis. Der foreligger kun begrænset retspraksis, hvorfor dette i vidt omfang udledes indirekte på baggrund af EU-Domstolens generelle kriterier for vurderingen af urimelige aftalevilkår.

¹⁷³ U 2026.1950 H

¹⁷⁴ Evald mfl., Retsfilosofi, Retsvidenskab & Retskildelære, 2004, s. 299

¹⁷⁵ Bryde Andersen, Grundlæggende Aftaleret, 2013, s. 325

EU-Domstolen skulle i C-365/23, Arce, tage stilling til hvorvidt et vilkår i en aftale om, at en mindreårig sportsudøver modtog karrierestøtte og udvikling, var urimeligt. Vilkåret fastslog, at sportsudøveren forpligtede sig til at betale 10 procent af sin fremtidige nettoindkomst over en periode på 15 år.

Domstolen fastslog, at et sådant vilkår ikke i sig selv automatisk skaber en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugeren, men at eksistensen af en sådan skævhed skal vurderes på baggrund af de nationale bagvedliggende regler, der ville finde anvendelse i mangel af aftale.¹⁷⁶ Se nærmere herom i kandidatspecialets [afsnit 6.2.1](#). Det væsentlige i denne sag var dog at generaladvokaten i sit forslag til afgørelse, eksplicit udtaler;

*”[Der bør] tages hensyn til andre forhold med henblik på at vurdere, om der foreligger en betydelig skævhed, såsom loyal og rimelig markedspraksis på tidspunktet for den omhandlede aftales indgåelse med hensyn til vederlag inden for den pågældende sport eller de forpligtelser, som en rimeligt oplyst forbruger kunne forvente at blive underlagt, henset til denne praksis.”*¹⁷⁷

EU-Domstolen lagde denne betragtning til grund, og udtalte at spørgsmålet om, hvorvidt der foreligger en betydelig skævhed i parternes rettigheder eller forpligtelser, blandt andet skal vurderes i lyset af de gældende regler i den nationale lovgivning, såfremt der ikke foreligger en aftale mellem parterne herom, men ligeledes også *loyal og rimelig markedspraksis* på tidspunktet for den omhandlede aftales indgåelse.¹⁷⁸

Afgørelsen er interessant, idet EU-Domstolen herved anerkender, at eventuel branchesædvane på det konkrete område, kan indgå som moment i urimelighedsvurderingen. Det synes dog at kunne udledes af afgørelsen, at branchesædvane hovedsageligt er relevant ved vurderingen af, om et vilkår skaber en betydelig skævhed til skade for forbrugeren, ved at branchesædvane anvendes som referencepunkt for vurderingen. Denne tilgang understøttes af EU-Domstolens øvrige praksis, herunder C-415/11 Aziz, hvori det fremhæves, at vurderingen af om der foreligger en betydelig skævhed til skade for forbrugeren, skal ske ved en sammenligning med den retstilstand, der ville gælde i mangel af aftale.¹⁷⁹ Selv om dommen ikke direkte

¹⁷⁶ C-365/23, Arce, præmis 86

¹⁷⁷ Ibid., præmis 84

¹⁷⁸ Ibid., præmis 86

¹⁷⁹ C-415/11 Aziz, præmis 68

omhandler branchesædvane, må det udledes, at urimelighedsvurderingen er kontekstafhængig, hvilket netop danner grundlag for, at branchesædvane kan indgå som en del af vurderingsgrundlaget.

Det må imidlertid bemærkes, at hverken C-365/23, Arce eller C-415/11, Aziz, giver grundlag for at tillægge branchesædvane afgørende betydning for urimelighedsvurderingen. Det vurderes således ikke, at en udbredt branchesædvane selvstændigt vil kunne rimeliggøre et vilkår, som ellers måtte anses som urimeligt. Hvorvidt denne betragtning også er antaget i dansk ret, er uklart. Spørgsmålet om hvorvidt branchesædvane indgår som moment i urimelighedsvurderingen efter aftalelovens § 38 c, blev behandlet ved Sø- og Handelsrettens dom af 5. april 2024 i 1. instans behandlingen af Tryg-dommen.¹⁸⁰

Forbrugerombudsmanden gjorde i sagen gældende, at det omtvistede vilkår ikke kunne anses for udtryk for en branchesædvane. Det blev i den forbindelse anført, at der ikke forelå en fast og ensartet praksis i forsikringsbranchen omkring at anvende begrebet, hvorefter kun ”væsentlige” ændringer skulle varsles. Tværtimod blev det fremhævet, at en række af Tryg Forsikrings største konkurrenter, herunder TopDanmark, ikke anvendte tilsvarende vilkår.

Forbrugerombudsmanden gjorde endvidere gældende, at selv en eventuelt udbredt sædvane i branchen ikke i sig selv kunne tillægges afgørende betydning ved urimelighedsvurderingen, hvis vilkåret i øvrigt måtte anses for at bevirke en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugeren. Sø- og Handelsretten anførte i begrundelsen:

”... at alene en mindre del af samtlige forsikringsselskaber har indført et vilkår, som svarer til det omtvistede vilkår. [...] Det er derfor ikke sandsynliggjort, at der på tidspunktet for Trygs indførelse af aftalevilkåret i 2016 bestod en branche-sædvane, som dokumenterer, at der var tale om en sædvanlig fremgangsmåde, og som derfor ville kunne medføre, at vilkåret må anses for rimeligt.”¹⁸¹

Den afsluttende formulering kan ved første øjekast give indtryk af, at retten ikke udelukker, at såfremt der på aftaletidspunktet foreligger en branchesædvane, vil denne selvstændigt kunne føre til, at et ellers urimeligt vilkår, kan anses for rimeligt. En sådan fortolkning synes dog ikke retvisende. Præmissen må snarere

¹⁸⁰ BS-14227/2022-SHR

¹⁸¹ Ibid.

læses som en samlet henvisning til, at branchesædvane, såfremt denne havde været godtgjort, kunne have indgået som et moment i den samlede urimelighedsvurdering, ligesom fraværet af en dokumenteret branchesædvane modsætningsvist kan inddrages som moment.

Højesterets dom af 5. februar 2026¹⁸² i ankesagen, berører ikke spørgsmålet om, branchesædvanens betydning for urimelighedsvurderingen. Det synes således nærliggende at antage, at branchesædvane ikke tillægges selvstændig afgørende betydning i urimelighedsvurderingen, i henhold til aftalelovens § 38 c. Dette er i tråd med den tidligere gennemgået praksis fra EU-Domstolen som ligeledes ikke lader til at tillægge branchesædvane afgørende betydning for urimelighedsvurderingen.

Et andet eksempel på dansk praksis som kan bidrage yderligere til forståelsen af hvorvidt branchesædvane inddrages som moment i urimelighedsvurderingen efter aftalelovens § 38 c, er Sø- og Handelsrettens præmisser i Jyske Bank-dommen¹⁸³.

Jyske Bank, gjorde i sagen gældende, at der forelå en langvarig branchesædvane i relation til bankens omstridte aftalevilkår, herunder navnlig vedrørende variable renter, ændringsadgang og rentetilskrivning. Til støtte for deres påstand fremlagde Jyske Bank blandt andet en oversigt over vilkår anvendt af andre Systemisk Vigtige Finansielle Institutioner (SIFI-institutioner), samt øvrige større banker.

Under sagens forløb ønskede Forbrugerombudsmanden at inddrage et nyt anbringende, om at de omtvistede vilkår ikke var udtryk for en fast og ensartet branchesædvane i pengeinstitutsektoren. Baggrunden for at Forbrugerombudsmanden ønskede at inddrage anbringendet, fremgår ikke af sagen. Anbringendet kunne dog anses som et modsvar til Jyske Banks argumentation, hvorefter vilkårene skulle anses for *“loyal og rimelig markedspraksis”*¹⁸⁴, som efter både dansk ret og EU-retten måske kan indgå som moment i urimelighedsvurderingen. Forbrugerombudsmanden søgte formentlig, ligesom tilfældet var i sagen mod Tryk Forsikring at bruge fraværet af en sædvane i branchen som argument for, at vilkårene kunne anses for urimelige.

¹⁸² U.2026.1950

¹⁸³ U.2025.5040

¹⁸⁴ C-365/23, Arce, præmis 84

Retten tillod imidlertid ikke dette anbringende fremsat, da det blev fremsat for sent i processen. Retten lægger i deres afgørelse til grund, at vilkåret var udtryk for branchesædvane, men begrundet ikke yderligere hvilken betydning branchesædvane ville have for urimelighedsvurderingen.

Lignende ses i Realkreditdommen¹⁸⁵ hvor Højesteret udtalte at:

*”Bestemmelser, som indebærer en bred adgang til at forhøje bidrag, er da også sædvanlige i branchen og har været det i årtier.”*¹⁸⁶

Retten uddybede ikke nærmere, hvilken selvstændig betydning branchesædvanen tillægges i urimelighedsvurderingen, men synes snarere at anvende den som et støtteargument for sin konklusion.

At retten i de førnævnte afgørelser ikke videre begrundet hvilken betydning, det har for urimelighedsvurderingen, at vilkåret er udtryk for branchesædvane, betyder ikke nødvendigvis, at dette ikke kan inddrages som moment i urimelighedsvurderingen efter aftalelovens § 38 c. Det må snarere antages, at branchesædvane, ikke tillægges selvstændig og afgørende betydning. Branchesædvane synes nærmere at indgå som et støttemoment i den samlede vurdering, herunder i relation til vurderingen af om et vilkår skaber en betydelig skævhed mellem parterne til skade for forbrugeren, hvor branchesædvane anvendes som referencepunkt.

6.3. Direktivets bilag, punkt 1

I det følgende behandles, i hvilket omfang direktivets bilag, punkt 1, ofte refereret til som ”Grey-list”¹⁸⁷, inddrages som moment ved vurderingen af, om et aftalevilkår er urimeligt, i henhold til aftalelovens § 38 c, samt om, og i hvilket omfang, vilkår hvis formål eller virkning er indeholdt i bilagets punkt 1 per definition giver formodning for urimelighed, og måske endda kan anses som urimelige blot grundet deres tilstedeværelse på listen. Grundlæggende søger bilagets punkt 1 at opliste en række typetilfælde af vilkår som enten er stridende mod hæderlig forretningsskik, eller bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder

¹⁸⁵ U.2019.3422

¹⁸⁶ Ibid.

¹⁸⁷ I litteraturen, Jull Sørensen, The Unfairness Test: From Sleeping Beauty to Little Mermaid, 2024, s. 419, afsnit 62-63 og Klem, The Transparency Requirement of the Unfair Terms Directive, 2025, s. 13. Ydermere har EU-Domstolen selv henvist til bilaget som ”Grey list”, i sag C-143/13, Matei og Matei, præmis 60.

og forpligtelser til skade for forbrugeren. Bilagets punkt 1, vedrører således begge retlige standarder som angivet i aftalelovens § 38 c. Bilagets punkt 1 og dets formål er nærmere beskrevet i kandidatspecialets [afsnit 5.6](#).

EU-Domstolen fastslog i C-472/10, *Invitel*, at bilagets punkt 1, udgør en vejledende og ikke-udtømmende opstilling af aftalevilkår, der kan anses for urimelige. Det faktum, at et vilkår, fremgår af listen, vil ikke i sig selv være tilstrækkeligt til at vilkåret er urimeligt, ligesom fravær fra listen omvendt ikke udelukker urimelighed.¹⁸⁸ Bilaget tjener således udelukkende som et redskab for urimelighedsvurderingen, men fritager ikke de nationale domstole fra konkret at foretage denne vurdering.¹⁸⁹ Dette blev bekræftet i C-92/11, *RWE Vertrieb*, der vedrørte ensidige prisændringsvilkår i forsyningsaftaler, som er omfattet af bilagets punkt 1, litra j, hvori EU-Domstolen fastslog, at bilaget udgør et relevant udgangspunkt, men at nationale domstole ikke alene på baggrund heraf kan fastslå urimelighed.¹⁹⁰

I *Brugtvognsforhandler-dommen*¹⁹¹, vurderede Højesteret at et aftalevilkår om at forbrugeren var forpligtet til at betale 10 procent erstatning i forbindelse med uberettiget annullation af handlen, var urimelig, i henhold til aftaleloven § 38 c.

Højesteret vurderede at vilkåret ville pålægge en forbruger, som ikke opfylder sine forpligtelser, en uforholdsmæssigt stor godtgørelse, hvilket er oplistet som typetilfælde, der kan betegnes som urimeligt i henhold til bilagets punkt 1, litra e. I begrundelsen for afgørelsen, uddybede Højesteret ikke betydningen af, at vilkårets virkning fremgik i bilagets punkt 1, men støtter urimelighedsvurderingen direkte med henvisning hertil, hvorfor bilaget unægtelig indgår som et moment heri.

I Sø- og Handelsrettens dom af 5. april 2024 i 1. instans behandlingen af *Tryg-dommen*¹⁹², vurderede retten at formuleringen af ændringsvilkåret, var et uigennemsigtigt, bredt, ensidigt og arbitrært redskab, hvorfor dette var urimeligt i henhold til aftalelovens § 38 c. Retten begrundede urimelighedsvurderingen med henvisning til, at et aftalevilkår, hvis formål eller virkning er, at tillade den erhvervsdrivende ensidigt at ændre

¹⁸⁸ C-472/10, *Invitel*, præmis 25-26

¹⁸⁹ *Ibid.*, præmis 28

¹⁹⁰ C-92/11, *RWE Vertrieb*, præmis 54-56

¹⁹¹ U.2002.706H

¹⁹² BS-14227/2022-SHR

aftalevilkårene uden gyldig og i aftalen anført grund, fremgik af bilagets punkt 1, litra j. Det lader derfor til at Sø- og Handelsretten konsekvent inddrager bilagets punkt 1 som moment i urimelighedsvurderingen. Sø- og Handelsrettens afgørelse blev anket til Højesteret, hvor bilagets punkt 1, ikke inddrages i Højesterets begrundelse.¹⁹³

At Højesteret i den konkrete sag ikke nævner bilagets punkt 1, er dog ikke nødvendigvis et udtryk for, at Højesteret mener, at bilaget er uden betydning for urimelighedsvurderingen, men kan blot afspejle, at Højesteret i højere grad tillagde det vægt at forsikringsvilkåret var en spejling af offentligretlig regulering. Dette underbygger formentlig at bilagets punkt 1 er vejledende, samt at vilkår ikke er urimelige, udelukkende grundet deres tilstedeværelse på listen.

At bilagets punkt 1, blot er vejledende og at vilkår ikke er per definition, er urimelige grundet deres tilstedeværelse på listen, er dog blevet udfordret i de forenede sager C-240/98 til C-244/98, Océano Grupo Editorial. Sagerne vedrørte værnetingsklausuler, der tillod den erhvervsdrivende ensidigt at bestemme, hvilken ret der skulle have kompetence til at behandle eventuelle tvister. EU-Domstolen fastslog, at et sådan vilkår, der fremgår af bilagets punkt 1, litra q, der omhandler vilkår der udelukker eller begrænser forbrugerens adgang til at anlægge sag ved domstolene, systematisk er til skade for forbrugeren.¹⁹⁴ Domstolen anførte, at vilkåret blandt andet bevirkede at den kompetente domstol potentielt var geografisk fjern fra forbrugerens bopæl, hvorfor vilkåret reelt afskar forbrugeren fra adgangen til retsbeskyttelse.¹⁹⁵

Domstolens argumentation er særlig interessant, idet den konkrete urimelighedsvurdering fremstår særdeles komprimeret. Domstolen synes i det væsentlige at nå frem til, at vilkårets blotte tilstedeværelse på bilagets punkt 1 er tilstrækkelig til at konstatere en systematisk skadevirkning for forbrugeren, uden at dette underbygges af megen anden argumentation.¹⁹⁶

¹⁹³ U.2026.1950H

¹⁹⁴ Forenede sager C-240/98 til C-244/98, Océano Grupo Editorial, præmis 22

¹⁹⁵ Ibid., præmis 23-24

¹⁹⁶ Ibid., præmis 25-26

Afgørelsen illustrerer, at bilagets punkt 1 i praksis ikke nødvendigvis blot udgør ét element blandt flere, men for visse kategorier måske endog selvstændigt kan bevirke en væsentlig formodning for urimelighed, medmindre konkrete modstående hensyn kan begrunde det modsatte.

Som det fremgår af ovenstående, inddrages bilagets punkt 1 således ofte som et moment i urimelighedsvurderingen efter aftalelovens § 38 c. Både i Brugtvognsforhandler-dommen¹⁹⁷ og i Sø- og Handelsrettens 1. instans behandling af Tryg-dommen¹⁹⁸ henviste domstolene direkte listen i deres begrundelse. EU-Domstolen har i C-472/10, Invitel og C-92/11, RWE Vertrieb fastslået, at bilaget skal ses som et redskab de nationale domstole kan anvende i urimelighedsvurderingen. At bilagets punkt 1 er vejledende og ikke-udtømmende indebærer imidlertid, at et vilkårs tilstedeværelse på listen hverken er tilstrækkeligt eller nødvendigt for at fastslå urimelighed. Det må ligeledes være op til de nationale domstole selvstændigt at vurdere om det er relevant at inddrage listen i urimelighedsvurderingen. Dette synspunkt understreges af, at Højesteret i Tryg-dommen¹⁹⁹, ikke fandt anledning til at inddrage listen i sin begrundelse. Bilagets selvstændige betydning som moment i urimelighedsvurderingen synes at være kontekstafhængig, idet afgørelsen i de forenede sager C-240/98 til C-244/98, Océano Grupo Editorial antyder, at visse kategorier af vilkår kan give anledning til en stærkere formodning for urimelighed end andre.

6.4. Ubalance

I såvel dansk ret, som EU-ret, udgør proportionalitetsprincippet et centralt retsprincip. Princippet er dog umiddelbart vanskeligt at konkretisere, da det anvendes forskelligt på tværs af retsområder. På det mest abstrakte plan fastsætter princippet, at indgreb, byrder eller rettigheder ikke må gå videre end nødvendigt for at opnå et givent formål, og at der skal bestå et rimeligt forhold mellem de midler, der anvendes, og de mål, der søges opnået.²⁰⁰

I aftaleretlig forstand angår proportionalitetsprincippet spørgsmålet om, hvorvidt der består et rimeligt forhold mellem parternes ydelser i relation til det konkrete omtvistede aftalevilkår. Princippet indeholder

¹⁹⁷ U.2002.706 H

¹⁹⁸ BS-14227/2022-SHR

¹⁹⁹ U.2026.1950 H

²⁰⁰ Werlauff, Erhvervsjuras Basisbog, 2007, s. 205

således både et ligevægtselement og et socialt beskyttelseshensyn, idet det tilsigter at beskytte den svagere part, typisk forbrugeren.²⁰¹

Som følge af, at proportionalitetsvurderingen i aftaleforhold vedrører den indbyrdes balance mellem parterne, synes det mest hensigtsmæssigt at benytte betegnelsen “balancevurdering”, da vurderingen søger at fastslå, om der foreligger en ubalance mellem parterne og ikke hvad, der traditionelt forstås ved proportionalitet.

Formålet med denne vurdering er at sikre, at et aftalevilkår ikke medfører en væsentlig ubalance i parternes rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugeren. Det vil i denne vurdering være til ugunst for den erhvervsdrivende, såfremt denne har handlet imod hæderlig forretningsskik, ved eksempelvis ikke at have opfyldt kravet om gennemsigtighed, som er gennemgået nærmere i kandidatspecialets [afsnit 6.1](#).

I forbrugeraftaleretten sondres der mellem to typer balancevurderinger; økonomisk ubalance og ubalance i rettigheder.²⁰² Denne sontring er ikke udtømmende, men udgør en praktisk systematik, der muliggør en struktureret analyse af, hvilken type skævhed det pågældende vilkår bevirker.

6.4.1. Økonomisk ubalance

Vurderingen af økonomisk ubalance angår, hvorvidt forbrugers betalingsforpligtelse, eller omkostninger forbrugeren i øvrigt påtager sig, står i et rimeligt forhold til den modydelse, den erhvervsdrivende leverer. Det er med andre ord et spørgsmål om hvorvidt der er ækvivalens mellem forbrugers omkostninger og den erhvervsdrivendes ydelse.

EU-Domstolen har behandlet denne problematik i flere afgørelser. I de forenede sager C-224/19 og C-259/19, CaixaBank, fastslår domstolen, at et stiftelsesgebyr kan skabe en væsentlig ubalance i parternes rettigheder og forpligtelser, såfremt gebyret ikke modsvares af reelt leverede ydelser og faktiske omkostninger, som den erhvervsdrivende har afholdt i forbindelse med aftalens indgåelse.²⁰³ Dette underbygges

²⁰¹ Jull Sørensen, *The Unfairness Test: From Sleeping Beauty to Little Mermaid*, 2024, s. 420, afsnit 55 og Werlauff, *Erhvervsjuras Basisbog*, 2007, s. 209

²⁰² Jull Sørensen, *The Unfairness Test: From Sleeping Beauty to Little Mermaid*, 2024, s. 417-418, afsnit 56

²⁰³ Forenede sager C-224/19 til C-259/19, CaixaBank, præmis 79

af C-84/19, Profi Credit Polska, hvori domstolen fastslår, at ikke-rentebærende kreditomkostninger kan være urimelige, såfremt de er uforholdsmæssige i forhold til den leverede ydelse og lånets størrelse.²⁰⁴

I C-609/19, BNP Paribas Personal Finance, understreger domstolen, at balancevurderingen i særdeleshed finder anvendelse, for så vidt angår det tilfælde hvor den erhvervsdrivende ikke har overholdt gennemsig-tighedskravet over for forbrugeren.²⁰⁵ Et vilkår, som i princippet selvstændigt vil bevirke en ubalance, bør derfor ikke tilsidesættes alene med henvisning til balancevurderingen, såfremt forbrugeren har modtaget fyldestgørende information og dermed truffet et informeret valg, da dette vil kunne resultere i at forbrugere som bevidst indgår risikofyldte aftaler kan påberåbe sig urimelighed - under den forudsætning, at der er tale om et gennemsigtigt aftalevilkår.²⁰⁶

I dansk ret fremstår Brugtvognsforhandler-dommen²⁰⁷, som eksempel på økonomisk ubalance og dets betydning for urimelighedsvurderingen. Det fremgår af rettens præmisser, at:

*”Standardvilkåret ofte [vil] pålægge en brugtvognskøber, som uberettiget annullerer aftalen, at betale en uforholdsmæssig stor godtgørelse.”*²⁰⁸

Heri ligger således en balancevurdering, hvor retten sammenholder forbrugers økonomiske forpligtelse, med den erhvervsdrivendes interesse i at sikre sig mod misligholdelse. Retten vurderede at vilkåret pålagde forbrugeren, som ikke opfylder sine forpligtelser, en uberettiget stor økonomisk forpligtelse, sammenholdt med misligholdelsen, hvorfor vilkåret *også* efter en balancevurdering, var urimeligt, i henhold aftaleloven § 38 c.

Et yderligere eksempel som ligeledes vedrører balancen mellem forbrugers økonomiske forpligtelse, og den erhvervsdrivendes interesse i effektiv håndhævelse af det pågældende vilkår, ses i Højesterets dom i U.2014.1719 H.

²⁰⁴ C-84/19, Profi Credit Polska, præmis 97

²⁰⁵ Jull Sørensen, The Unfairness Test: From Sleeping Beauty to Little Mermaid, 2024, s. 417-418, afsnit 56

²⁰⁶ Ibid.

²⁰⁷ U.2002.706 H

²⁰⁸ Ibid.

Sagen angik en bilist, der i forbindelse med en ferierejse havde langtidsparkeret sin bil i seks dage, på et privat parkeringsområde, tilhørende et alment boligselskab og som i den anledning blev pålagt fire kontrolafgifter à 590 kr. hvor der ifølge skiltningen fremgik:

”ved overtrædelse pålægges en kontrolafgift på kr. 590, pr. påbegyndt døgn”²⁰⁹

Højesteret fastslog indledningsvis, at en bilist, der parkerer på et privat område, som udgangspunkt må anses for at have accepteret de opstillede aftalevilkår for parkering, forudsat disse fremgår af skiltningen på en klar og forståelig måde. Det var for Højesteret ubestridt, at vilkårene, der fremgår af skiltene, er aftalt mellem parterne ved parkering på pladsen.

Som mandatar for forbrugeren gjorde FDM i forbindelse med sagen gældende, at:

”... vilkåret bevirker en urimelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser, da det er åbenbart urimeligt at pålægge en afgift på 2.400 kr. for en parkering i fire døgn. [...] Kontrolafgiften er en konventionalbod i traditionel forstand, idet afgiften ikke forholder sig til et økonomisk tab, manglende indtægtsmuligheder eller lignende, da parkering i området i øvrigt er gratis.”²¹⁰

Højesteret forholdt sig ikke til spørgsmålet om hvorvidt kontrolafgiften havde karakter af en konventionalbod, men vurderede, at der var en rimelig balance mellem, på den ene side omfanget og betydningen af forbrugers overtrædelse af parkeringsvilkårene, og på den anden side overtrædelsens konsekvenser for forbrugeren i form af de pålagte afgifter. Retten fandt derfor, at det ikke ville være urimeligt at gøre aftalevilkåret gældende.

Afgørelsen illustrerer, at balancevurderingen ikke skal forstås så snævert, at den afskærer den erhvervsdrivende fra at opretholde et vilkår, hvorefter der kan kræves en bod eller afgift, som overstiger det konkrete økonomiske tab, herunder manglende indtægtsmuligheder eller lignende som følge af forbrugers misligholdelse.

²⁰⁹ U.2014.1719 H

²¹⁰ Ibid.

Som eksempel på at der ikke forelå et rimeligt forhold mellem overtrædelsen og den økonomiske konsekvens, kan nævnes Landsrettens dom i U.2016.1396 Ø. Sagen angik en bilist, der ved en fejl havde angivet en forkert dato på et gæstekort, og som følge heraf blev pålagt to kontrolafgifter à 650 kr. Af skiltningen fremgik, det samme vilkår som ovenfor, nemlig at:

” ved overtrædelse pålægges en kontrolafgift på kr. 590, pr. påbegyndt døgn ”²¹¹

Parkeringsafgifterne blev givet med ca. seks timers mellemrum, idet parkeringsafgifterne blev pålagt den 9. maj 2014 kl. 23:43 og den 10. maj 2014 kl. 05:59.

FDM var også i denne sag mandatar for forbrugeren, og gjorde gældende at det ville være urimeligt at anvende aftalegrundlaget således, at der kan pålægges to afgifter med få timers mellemrum, da det er åbenbart, at langt de fleste biler, der er parkeret i et boligområde kl. 23:43, fortsat vil være parkeret der kl. 05:59.

Landsretten tiltrådte, at der under de konkrete omstændigheder ikke var en rimelig sammenhæng mellem, på den ene side overtrædelsens omfang og karakter, og på den anden side de økonomiske konsekvenser for forbrugeren, i form af de to pålagte afgifter. Dette på trods af, at bilisten de facto, havde anvendt parkeringspladsen i to påbegyndte døgn. Vilkåret var på denne baggrund urimeligt, i henhold til aftalelovens § 38 c og bilisten blev derfor kun tilpligtet at betale den ene afgift.

Afgørelsen underbygger således betragtningen om at balancevurderingen er situationsbestemt og skal forstås som en overordnet vurdering af, om der foreligger et rimeligt forhold mellem overtrædelsens karakter og dens økonomiske konsekvenser for forbrugeren.

Det er imidlertid uklart, præcist hvor grænsen går for, hvornår der foreligger et rimeligt forhold mellem overtrædelsens karakter og dens økonomiske konsekvenser. Dette ses blandt andet i Landsrettens dom i U.2026.1081. Sagen angik, om det var urimeligt at opretholde et krav om betaling af en kontrolafgift på baggrund af et vilkår, der angav at parkering kun tilladt i afmærkede båse, og køretøjer måtte hverken i bredde eller længde rage ud over vej- eller fortovskanten.

²¹¹ U.2016.1396Ø, Vores understregning

Det var ubestridt, at forbrugeren havde parkeret således, at bilens bagende ragede ind over fortovskanten. Til støtte for påstanden om, at parkeringsafgiften var urimelig, gjorde forbrugeren gældende, at der var tale om en mindre, bagatelagtig overtrædelse, og at der fortsat var fri passage for gående. Forbrugeren anførte således, at der ikke forelå et rimeligt forhold mellem overtrædelsens karakter og de økonomiske konsekvenser, som afgiften medførte.

Retten anførte i sin begrundelse, at bagenden af bilen ikke rakte over 5 cm ind over fortovskanten, hvorfor der var tale om en mindre eller bagatelagtig overtrædelse af ét af aftalevilkårene for parkering, samt at der stadig vil være fri passage for gående. Retten vurderede dog også, at parkeringen var foretaget ind over fortovskanten og dermed i strid med vilkårene for parkeringen. Endvidere lagde de til grund, at bilen kunne have været parkeret inden for båsen, hvis den havde holdt længere fremme.

Forbrugeren havde desuden forklaret, at vedkommende tidligere var blevet pålagt en afgift for parkering på det pågældende sted og derfor var *bekendt* med de gældende vilkår.

Landsretten vurderede derfor ikke, at der forelå et misforhold mellem den bagatelagtige forseelse og kontrolafgiften på 795 kr. Dette navnlig under hensyn til, at forbrugeren var bekendt med vilkåret og på trods heraf havde *valgt* at parkere i strid med dette.

Afgørelsen illustrerer således, at mindre forseelser ikke nødvendigvis medfører en økonomisk ubalance, navnlig henset til behovet for effektiv håndhævelse af klare og, af forbrugeren, kendte og accepterede vilkår.

Heroverfor står imidlertid en situation, hvor forbrugers misligholdelse ikke skyldes en bevidst tilsidesættelse af vilkår, men derimod en undskyldelig fejl. Dette kommer til udtryk i Landsrettens dom i U.2021.483. Sagen angik en kontrolafgift på 790 kr., som Q-Park Danmark A/S pålagde en bilist. Bilisten havde betalt for parkeringen via EasyPark-appen, men havde ved en fejl indtastet et ukorrekt registreringsnummer. Parkeringsselskabet havde afvist bilistens indsigelse, med henvisning til EasyParks almindelige betingelser og vilkår, herunder blandt andet vilkår 4.3.2, om kundens forpligtelser og ansvar som havde følgende ordlyd:

”Kunden er ansvarlig for, at parkering påbegyndes korrekt ved angivelse af det parkerede køretøjs registreringsnummer og områdekoden på den pågældende Parkeringsplads...”²¹²

Sammenholdt med vilkår 3.3.1, som ligeledes vedrørte kundens forpligtelser og ansvar:

”kunden er ansvarlig for, at de afgivne oplysninger vedrørende Kunden er korrekte, og at de relevante køretøjer til enhver tid er korrekt registrerede hos EasyPark. [...] EasyPark er under ingen omstændigheder ansvarlig for fejlregistreringer, uanset registreringsmetode.”²¹³

Landsretten fandt imidlertid, at det under de foreliggende omstændigheder måtte anses for urimeligt at opretholde kontrolafgiften, henset til at fejlindtastningen alene beroede på en undskyldelig fejl, og at bilsten efterfølgende havde godtgjort, at betaling faktisk var erlagt.

Dommen illustrerer således, at forbrugerens viden om vilkåret og dennes hensigt med overtrædelsen indgår som momenter i balancevurderingen, idet en undskyldelig fejl adskiller sig væsentligt fra en bevidst tilside-sættelse af kendte vilkår. Herudover kan det udledes, at den økonomiske ubalancevurdering ikke udelukkende angår forholdet mellem ydelse og modydelse i snæver forstand, men tillige omfatter situationer, hvor den erhvervsdrivende søger at opretholde en sanktion, der ikke modsvares af noget reelt tab, og hvor fastholdelsen af vilkåret derfor fremtræder som uproportionelt, set i forhold til forbrugerens misligholdelse, der begrundes sanktionen.

Denne betragtning ses ligeledes i Forbrugerombudsmandens afgørelse i sagen mod et unavngivet elsel-skab.²¹⁴ Sagen vedrørte et aftalevilkår hvoraf det fremgik, at elselskabet opkrævede et gebyr på 700 kr. for forbrugerens skift af leverandør i bindingsperioden. Forbrugerombudsmanden gør i afgørelsen gældende, at et selskab;

”Ifølge elleveringsbekendtgørelsen [...] kun [kan] opkræve et skifterelateret gebyr af en forbruger for op-sigelse af en fastpriselektricitetsleveringskontrakt, hvis 1) gebyret er en del af kontrakten, 2) elselskabet

²¹² U.2021.483

²¹³ Ibid.

²¹⁴ FO-24/06950

har informeret tydeligt om gebyret, inden kontraktens indgåelse, og 3) gebyret er forholdsmæssigt og ikke overstiger det direkte økonomiske tab for selskabet som følge af opsigelsen af kontrakten.”.

Forbrugerombudsmanden var af den opfattelse, at selskabet opkrævede gebyret som et fast standardbeløb, uden individuel hensyntagen, til eksempelvis på hvilket tidspunkt i bindingsperioden forbrugeren opsagde aftalen, eller hvad forbrugers forbrug og konkrete elaftale med selskabet var.

Forbrugerombudsmanden fandt, således at vilkår som på forhånd fastsætter størrelsen af forbrugers erstatningsansvar, uanset virksomhedens reelle tab, er usædvanlige og ofte bevirker en ubalance mellem forbrugeren og den erhvervsdrivende, hvor forbrugeren stilles væsentligt ringere end efter sædvanlige erstatningsretlige regler. Det var i denne forbindelse uden betydning, at selskabets tab i visse tilfælde, eller som gennemsnit, ville svare til 700 kr., idet vurderingen ikke kan baseres på et hypotetisk gennemsnitsbeløb, men skal foretages individuelt på det konkrete og direkte tab, selskabet lider som følge af den enkelte forbrugers opsigelse. På denne baggrund vurderede Forbrugerombudsmanden, at gebyret var urimeligt, i henhold til aftaleloven § 38 c.

Afgørelsen understøtter betragtningen om, at på forhånd fastlagte standardiserede gebyrer og sanktionsvilkår, der fastsættes uafhængigt af det faktiske tab, typisk vil bevirke en uforholdsmæssig økonomisk byrde for forbrugeren og dermed en økonomisk ubalance, til støtte for, at vilkåret er urimeligt.

På baggrund af ovenstående kan det udledes, at vurderingen af økonomisk ubalance ikke begrænser sig til en snæver ækvivalensvurdering mellem ydelse og modydelse, men udgør en bredere proportionalitetsvurdering. EU-Domstolens praksis fastslår, at gebyrer og omkostninger kan anses for urimelige, såfremt de ikke modsvares af reelt leverede ydelser, eller er uforholdsmæssige set i forhold til aftalens genstand. Hertil bemærkes, at balancevurderingen navnlig aktualiseres i tilfælde, hvor gennemsigtskravet ikke er opfyldt. Hvorimod en fyldestgørende oplysning af forbrugeren, modsat taler for, at et aftalevilkår er rimeligt.

Af dansk praksis fremgår det, at balancevurderingen tillige omfatter forholdet mellem den erhvervsdrivendes legitime interesse i at sikre sig mod tab, eller misligholdelse, og forbrugers beskyttelse mod byrdefulde økonomiske sanktioner. Vurderingen er situationsbestemt og beror på overtrædelsens karakter, sammenholdt med de økonomiske konsekvenser for forbrugeren. Det tillægges videre, i vurderingen, værdi, om forbrugeren var bekendt med vilkåret og bevidst tilsidesatte dette, eller om der foreligger en

undskyldelig fejl. En sanktion på ét beløb vil således kunne anses som rimeligt i ét tilfælde, men urimeligt i et andet. Det kan særligt fremhæves, at vilkår, der fastsætter en betydelig økonomisk sanktion uafhængigt af det faktiske tab, indebærer en nærliggende risiko for at bevirke en ubalance som til skade for forbrugeren, hvorfor vilkåret sandsynligvis vil være urimeligt, i henhold til aftalelovens § 38 c.

6.4.2. Ubalance i rettigheder

Ubalance i rettigheder adskiller sig fra, den ovenfor behandlede, økonomiske ubalance ved, at skævheden ikke primært angår forholdet mellem pris og modydelse, men derimod parternes indbyrdes rettigheder. EU-Domstolen har præciseret, at balancevurderingen ikke kan begrænses til en kvantitativ, økonomisk analyse. Et vilkår kan således være urimelig såfremt dette bevirker en uproportionel forringelse af forbrugers retlige stilling.²¹⁵

Af retspraksis fremgår det, at balancevurderingen vedrørende ubalance i rettigheder særligt er central ved aftalevilkår, der giver den erhvervsdrivende vidtgående beføjelser som retsfølge af, forbrugers misligholdelse. For denne balancevurdering udtalte EU-Domstolen følgende i C-415/11, Aziz:

*”[den erhvervsdrivendes ret til at ophæve] er betinget af forbrugers manglende overholdelse af en forpligtelse, som er af afgørende betydning i forhold til den pågældende aftale, om denne mulighed er tænkt på tilfælde, hvor en sådan misligholdelse er tilstrækkeligt alvorlig hvad angår lånets varighed og størrelse, om den nævnte ret fraviger de gældende regler på området, og om den nationale lovgivning fastsætter egnede og effektive midler, som giver den forbruger, der er omfattet af et sådant vilkår, mulighed for at fjerne virkningerne af ophævelsen af lånet.”*²¹⁶

Domstolen opstiller således en tobenet balancevurdering for sådanne vilkår. For det første skal der ved vurderingen tages hensyn til, om den erhvervsdrivendes ret til at hæve aftalen er betinget af, at forbrugeren har misligholdt en forpligtelse, der er af væsentlig betydning i det konkrete aftaleforhold. For det andet skal det vurderes, om den pågældende ret udgør en fravigelse af de relevante nationale regler, og om national ret stiller forbrugeren tilstrækkelige og effektive midler til rådighed, til at afhjælpe virkningerne af en sådan

²¹⁵ Jull Sørensen, The Unfairness Test: From Sleeping Beauty to Little Mermaid, 2024, s. 418, afsnit 57

²¹⁶ C-415/11, Aziz, præmis 73

ophævelse. Såfremt vilkåret samlet set stiller forbrugeren uproportionelt ringere, vil dette tale for urimelighed.

Et andet tilfælde hvor balancevurderingen har stor betydning for urimelighedsvurderingen, er ved vilkår, der begrænser forbrugerens mulighed for at håndhæve sine rettigheder processuelt. EU-Domstolen fastslog i de forenede sager C-240/98 til C-244/98, Océano Grupo Editorial, at voldgiftsklausuler, der ensidig til lagde den erhvervsdrivende retten til at bestemme, ved hvilken ret tvister skulle afgøres var urimeligt, idet vilkåret bevirkede et urimeligt balanceforhold mellem den erhvervsdrivende og forbrugeren, da vilkåret udelukkende tjente den erhvervsdrivendes interesser og ikke indebar nogen modydelse for forbrugeren.²¹⁷

Tilsvarende betragtninger findes i dansk ret, hvor domstolene har inddraget balancevurderingen som moment i urimelighedsvurderingen.

Sø- og Handelsretten fandt i Viasat-dommen²¹⁸, at en lang uopsigelsesperiode i en forbruger aftale udgjorde et urimeligt aftalevilkår. Afgørelsen understreger, at aftalevilkår, der i uforholdsmæssig grad binder forbrugeren til aftaleforholdet over en længere periode, uden at dette er begrundet i et legitimt hensyn, kan være urimeligt. Uopsigelsesperiodens længde skal således stå i et proportionelt forhold til det formål den tjener. En periode, der reelt fratager forbrugeren muligheden for at frigøre sig fra en uhensigtsmæssig aftale inden for rimelig tid, vil bevirke en urimelig ubalance mellem parterne, som vil tale for urimelighed. Det skal følgelig bemærkes, at spørgsmålet om bindingsperiode og dennes længde synes løst ved lov i forbindelse med indførelsen af forbruger aftalelovens § 28 i 2013.²¹⁹

6.4.2.1. Forbrugerens opsigelsesadgang

Forbrugerens opsigelsesadgang behandles i relation til momentet vedrørende ubalance i parternes rettigheder. Baggrunden herfor er, at forbrugerens opsigelsesadgang er et særegent element, der kun har relevans når det pågældende aftalevilkår er et ensidigt ændringsvilkår. Forbrugerens mulige opsigelsesadgang eller mangel herpå, er således ikke relevant ved andre typer af aftalevilkår.

²¹⁷ Forenede sager C-240/98 til C-244/98, Océano Grupo Editorial, præmis 21-22

²¹⁸ U.2005.2960 S

²¹⁹ Lovforslag nr. 39 af 9. august 2013, nr. 39

Som omtalt i kandidatspecialets [afsnit 6.1.5](#), gælder det særligt vedrørende ensidige ændringsvilkår, at den erhvervsdrivendes adgang til at anvende sådanne vilkår skal være begrundet og begrænset. Herudover gælder, at forbrugeren skal have mulighed for at løsrive sig fra aftalen, ved den erhvervsdrivendes effektivering af ændringsvilkåret.

Et ensidigt ændringsvilkår anses i udgangspunktet som et byrdefuldt vilkår for forbrugeren, blandt andet, fordi dette fremgår af bilagets punkt 1, litra j, som tidligere omtalt i kandidatspecialets [afsnit 6.3](#). Behovet for forbrugerens mulighed for opsigelse, som fremgår af bilagets punkt 2, er således et udslag af en nødvendighed for at balancere parternes rettigheder og forpligtelser, således det ensidige ændringsvilkår ikke skaber en betydelig ubalance, jf. aftalelovens § 38 c. Den erhvervsdrivende har en legitim interesse i at beskytte sig mod eventuelle ændringer i omstændigheder omkring aftalen, eksempelvis prisstigninger mv. Forbrugeren har ligeledes en modsatrettet legitim interesse i at kunne forudse konsekvenserne ved vilkåret og reagere hensigtsmæssigt herefter.²²⁰

Det kan dermed siges, at såfremt den erhvervsdrivende har ret til, ensidigt, at ændre aftalen, skal forbrugeren ligeledes have ret til, ensidigt, at opsiges aftalen. Dette er således et resultat af afvejningen mellem de to parter modstående interesser. Det skal i denne henseende bemærkes, at der stilles strenge krav til, at opsigelsen for forbrugeren er omkostningsfri. Selv en ”mindre” betaling i forbindelse med opsigelsen, kan efter forbrugerombudsmandens vurdering være urimelig, jf. den, i [afsnit 6.4.1](#), behandlede afgørelse FO-24/06950.

Det følger af C-472/10, Invitel, at der dels påhviler, den erhvervsdrivende, en pligt til at underrette forbrugeren om begrundelsen for ændringen, men lige så afgørende, at forbrugeren har ret til at bringe aftalen til ophør.²²¹ Dette underbygges ligeledes af, at det netop fremgår af bilagets 2. punkt, at forbrugeren skal varsles om muligheden for opsigelse af aftalen, hvorefter dette udgør et ”*væsentligt element*” ved pådømmelse af den kompetente nationale ret.²²²

²²⁰ C-92/11, RWE Vertrieb, præmis 53

²²¹ C-472/10, Invitel, præmis 24

²²² Ibid., præmis 26.

I 92/11, RWE Vertrieb, understreger EU-Domstolen, at de rene formelle omstændigheder vedrørende forbrugerens opsigelsesadgang ikke er tilstrækkelig. Det kræves ydermere, at opsigelsesadgangen ikke blot er illusorisk.²²³ Det kræves således, at opsigelsesretten reelt kan benyttes. Vurderingen af, om dette er tilfældet, må ses i lyset af, om forbrugeren på grund af årsager, som hænger sammen med det pågældende marked, ikke reelt har mulighed for at skifte leverandør - i den konkrete sag skifte gas-leverandør. Ligeledes anses opsigelsesretten ikke som reel, hvis forbrugeren ikke er blevet underrettet om ændringen i rimelig tid, således at forbrugeren ikke forinden ændringen kan nå at efterprøve denne.²²⁴ Der skal ligeledes, i relation hertil, blandt andet tages hensyn til hvorvidt der er andre mulige leverandører på markedet, hvorvidt der er en udgift forbundet med opsigelse og forskellen mellem den tidsmæssige udstrækning, der er mellem modtagelse af meddelelsen og den tid det vil tage, at skifte leverandør.²²⁵

Hvorvidt forbrugeren havde adgang til opsigelse, indgik ligeledes i Jyske Bank-dommen²²⁶. Det fulgte i denne henseende af Jyske Banks almindelige forretningsbetingelser, punkt 16, at:

*”[forbrugeren] kan opsig kundeforholdet uden varsel, hvis du og banken ikke har aftalt andet.”*²²⁷

Det fremgår således, at forbrugeren til enhver tid - i hvert fald i udgangspunktet - kunne opsig kundeforholdet, uden varsling. Dette skal naturligvis sammenholdes med det faktum, at Jyske Bank i visse tilfælde ligeledes, uden varsling, kunne ændre renten. Retten fandt i relation hertil, at Jyske Banks kunder havde muligheden for at opsig deres indlånsaftaler, hvis de fandt anledning hertil som følge af opkrævningen af negative renter. Retten lægger således entydigt til grund, at forbrugeren havde en reel opsigelsesadgang.

Idet der er tale om en teknisk overflytning af midler i forbindelse med et bankskifte og ikke et skifte af en fysisk gasleverandør, som tilfældet var i 92/11, RWE Vertrieb, må spørgsmålet om ”reel opsigelsesadgang” også fortolkes i lys heraf. Umiddelbart er der intet, som tilsiger, at forbrugerne ikke skulle have en fysisk mulighed eller pålægges omkostninger af nogen art i forbindelse med skiftet af bank, hvorfor en juridisk hjemmel i aftalegrundlaget må vurderes som lig med en reel opsigelsesadgang.

²²³ 92/11, RWE Vertrieb, præmis 54.

²²⁴ Ibid.

²²⁵ Ibid.

²²⁶ U2025.5040

²²⁷ Ibid.

Fælles for både balancevurderingen vedrørende økonomisk ubalance og ubalance i rettigheder er, at vurderingen skal foretages under hensyntagen til aftalen som helhed, som det foreskrives i direktivets artikel 4, stk. 1. Det må anerkendes, at aftaler ofte opbygges, således at enkelte vilkår i en aftale begunstiger den ene part, mens dette modsvares af vilkår som indeholder fordele for den anden part, andetsteds i aftalen. Såfremt et vilkår ikke ses i relation til aftalen som helhed, risikerer dette at bevirke, at vilkår, der isoleret set fremstår som urimelige, tilsidesættes, uagtet at aftalen som helhed ville fremstå som rimelig. Omvendt, risikeres videre, at tilsyneladende neutrale vilkår ikke underlægges urimelighedsvurderingen, selvom disse i samspil med andre vilkår vil kunne bevirke en skævhed i aftaleforholdet. Balancevurderingen søger således at afklare, om vilkårene samlet set bevirker, at aftalen som helhed stiller den erhvervsdrivende uproportionelt gunstigere end forbrugeren. Vurderingen søger videre at afklare om den eventuelle skævhed er sagligt begrundet, samt om forbrugeren eventuelt er bekendt med, og i øvrigt har accepteret skævheden. Hvis der er tale om ensidige ændringsvilkår, kræves den naturlige ubalance, som findes i et sådant vilkår, afhjulpet ved forbrugerens ret til at opsige aftalen. Yderligere fremgår det, at kravet til forbrugerens opsigelsesret ikke kan siges at være opfyldt, hvis denne ret ikke reelt kan effektueres.

6.5. Hensyn til type varer eller tjenesteydelser

Det fremgår af direktivet artikel 4. stk. 1, at urimelighedsvurderingen skal foretages under hensyn til, hvilken type varer eller tjenesteydelser aftalen omfatter, og ved at tage hensyn til alle omstændighederne ved aftalens indgåelse samt til alle andre vilkår i aftalen, eller i en anden aftale, som hænger sammen med denne.

Bestemmelsen angiver således den ramme, hvori urimelighedsvurderingen skal foretages. Bestemmelsen angiver således den ramme, hvori urimelighedsvurderingen skal foretages. Når domstolene skal vurdere, hvorvidt et aftalevilkår enten er stridende mod hæderlig forretningsskik eller bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugeren, skal vurderingen altid foretages i lyset af typen af varer eller tjenesteydelser, som aftalen vedrører. Spørgsmålet er således om typen af varer eller tjenesteydelser kan siges at udgøre et selvstændigt moment i urimelighedsvurderingen, eller blot skal ses som fortolkningsrammen.

EU-Domstolen har i C-226/12 *Constructora Principado* udtalt, at urimelighedsvurderingen i overensstemmelse med artikel 4, stk. 1, skal foretages under hensyn til både aftaletypen og de konsekvenser, det pågældende vilkår kan have inden for rammerne af de retsregler, der gælder for denne type aftaler.²²⁸ Denne tilgang bekræftes i C-415/11 *Aziz*, hvor domstolen præciserer, at hensynet til typen af varer eller tjenesteydelser ikke er begrænset til aftalens genstand i snæver forstand, men også omfatter de retlige og økonomiske rammer, der knytter sig til den pågældende aftaletype.²²⁹

Det følger heraf, at typen af varer eller tjenesteydelser er af væsentlig betydning for urimelighedsvurderingen, men ikke kan løsrives fra de øvrige omstændigheder, hvorfor den udgør ét blandt ”alle omstændigheder”, som skal inddrages ved vurderingen. Urimelighedsvurderingen er således kontekstafhængig; et aftalevilkår, der fremstår rimeligt i én aftaletype, kan være urimeligt i en anden, afhængigt af de retlige og økonomiske karakteristika, der knytter sig til den pågældende type varer eller tjenesteydelser.

Hensynet til typen af varer eller tjenesteydelser synes på denne baggrund at have en dobbelt funktion. For det første, fungerer det som et fortolkningsbidrag ved vurderingen af, hvad der må anses for hæderlig forretningsskik inden for det pågældende område. For det andet fastlægger det den kontekst, hvori det skal vurderes, om et vilkår medfører en betydelig skævhed, idet vilkårets økonomiske og retlige konsekvenser varierer afhængigt af aftaletypen. Typen af varer eller tjenesteydelser udgør således ikke, i udgangspunktet, et selvstændigt moment i urimelighedsvurderingen, men fungerer som fortolkningsramme for denne vurdering.

Det lader dog til, at der er områder hvor typen af varer eller tjenesteydelse har så stor indvirkning på urimelighedsvurderingen, at dette reelt har karakter af, et selvstændigt moment. EU-Domstolens dom i C-598/21, *Všeobecná úverová banka*, illustrer netop dette. Sagen vedrørte en kreditaftale med en løbetid på 20 år, hvor kreditor til sikkerhed for lånet, havde sikret pant i en fast ejendom, der udgjorde forbrugerens og denne families bolig.²³⁰ Aftalen indeholdt et vilkår, som gav kreditoren ret til, at kræve hele det skyldige beløb tilbagebetalt ved forbrugerens misligholdelse.²³¹ Mindre end ét år efter indgåelsen af den omhandlede

²²⁸ C-226/12, *Constructora Principado*, præmis 24

²²⁹ C-415/11, *Aziz*, præmis 71

²³⁰ C-598/21, *Všeobecná úverová banka*, præmis 22

²³¹ *Ibid.*, præmis 23-24

kreditaftale, misligholdte forbrugeren aftalen, hvorefter kreditoren iværksatte en ”*frivillig*” auktion over den ejendom, der var stillet som sikkerhed, altså ved en udenretlig auktion.²³²

Domstolen fastslog, at vurderingen af om vilkåret var urimeligt, skulle foretages i overensstemmelse med direktivets artikel 4, stk. 1, herunder under hensyn til, hvilken type tjenesteydelse aftalen vedrørte.²³³ Domstolen præciserede videre, at de nationale domstole ved vurderingen af, om vilkåret bevirkede en betydelig skævhed til skade for forbrugeren, måtte inddrage den omstændighed, at en håndhævelse af vilkåret ville give kreditor ret til at inddrive det skyldige beløb ved salg af forbrugers og denne families bolig - vel at mærke uden forudgående retlig proces.²³⁴

I relation hertil, fremhævede domstolen, at retten til en bolig er en grundlæggende rettighed, der er sikret ved artikel 7, i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder, som de nationale domstole skal tage i betragtning ved håndhævelsen af direktivet.²³⁵ Den nationale domstol var herefter forpligtet til at tage hensyn til konsekvenserne af en eventuel udsættelse af forbrugeren og dennes familie fra den bolig, der udgjorde deres faste bopæl. EU-Domstolen bemærkede endvidere, at det fremgår af artikel 38 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder, at der skal sikres et højt forbrugerbeskyttelsesniveau i Unionens politikker. Dette indebærer, at domstolskontrollen skal foretages forud for realiseringen af sikkerheden. Dette hensyn må følgelig begrundes i de vidtgående konsekvenser for forbrugeren, som udspringer af et aftalevilkår, som i tilfælde af ”*frivilligt auktion*” ikke vil blive domstolsprøvet.

Dommen udfordrer dermed antagelsen om, at typen af varer eller tjenesteydelser blot fungerer som en fortolkningsramme. Det synes at kunne udledes af afgørelsen at typen af varer eller tjenesteydelser i nogle tilfælde kan tillægges så megen vægt, at dette har karakter af et selvstændigt moment. Hvis det pågældende vilkår ikke vedrørte en tjenesteydelse med sikring i forbrugers bolig, ville et vilkår om, at kreditor ved misligholdelse kunne kræve hele beløbet betalt, ikke nødvendigvis være urimeligt. Dette henset til, at formålet med pant netop er, at sikre kreditor mod tab ved, at give den erhvervsdrivende mulighed for at sælge det pantsatte aktiv. Det er således de særlige retlige og økonomiske karakteristika ved ydelsen, i den

²³² C-598/21, Všeobecná úverová banka, præmis 24

²³³ Ibid., præmis 79

²³⁴ Ibid., præmis 84

²³⁵ Ibid., præmis 85

konkrete sag, at misligholdelse ville bevirke, at forbrugeren og dennes familie mister deres bolig, der begrundes den skærpede domstolsprøvelse og dermed urimeligheden. Dermed får typen af ydelse i sig selv en afgørende betydning i urimelighedsvurderingen, når den berører så grundlæggende rettigheder som retten til en bolig, hvorfor den i disse tilfælde indgår som et selvstændigt moment.

Direktivets artikel 4, stk. 1, er implementeret i dansk ret ved aftalelovens § 38 c, stk. 1, som tilsvarende foreskriver, at urimeligheden skal bedømmes under hensyn til aftalens karakter og omstændighederne ved dens indgåelse. Hensynet til typen af varer eller tjenesteydelser er dermed integreret i den danske urimelighedsvurdering og bidrager tilsvarende til at fastlægge den fortolkningsramme, hvori vurderingen skal foretages.

En tilsvarende betragtning, som ved EU-Domstolens afgørelse ovenfor, omend med modsat fortegn, kom til udtryk i Realkreditdommen²³⁶. Her anerkendte Højesteret, at typen af varer eller tjenesteydelse har selvstændig betydning for, urimelighedsvurderingen. Retten udtalte i denne sammenhæng, at:

”... der i aftaler om realkreditlån må accepteres en bredere adgang for realkreditinstituttet til at forbeholde sig ensidigt at foretage ændringer af aftalen, end hvad der i andre tilfælde vil være foreneligt med aftalelovens regler i en aftale mellem en erhvervsdrivende og en forbruger.”²³⁷

Højesteret anerkender herved, at der særligt for realkreditaftaler, berettiges en videre adgang til ensidige ændringer, end hvad der ellers ville gælde for øvrige typer af økonomiske tjenesteydelser. Typen af varer eller tjenesteydelse tillægges dermed ikke blot betydning for fortolkningsrammen, men udgør et selvstændigt moment, som har direkte betydning for urimelighedsvurderingen efter aftalelovens § 38 c. Sammenholdt med EU-Domstolens afgørelse i C-598/21, Všeobecná úverová banka, illustrerer disse, at hensynet til typen af varer eller tjenesteydelse kan have retsvirkning både til fordel for forbrugeren, men også den erhvervsdrivende, afhængigt af parternes legitime interesser. Hvor EU-Domstolen fastslog at det kan skærpe urimelighedsvurderingen, når ydelsen berører grundlæggende rettigheder, følger det af Højesterets afgørelse, at det omvendt også kan lempe den, hvor ydelsens særlige karakter tilsiger en videregående aftalefrihed.

²³⁶ U.2019.3422

²³⁷ Ibid., vores understregning

7. Konklusion

Aftalelovens § 38 c opstiller to kumulative retlige standarder, hvorefter et aftalevilkår er urimeligt, såfremt dette er stridende mod hæderlig forretningsskik og bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugeren. Bestemmelsens ordlyd uddyber dog ikke indholdet af disse retlige standarder, herunder de underliggende momenter, som indgår i urimelighedsvurderingen.

På baggrund af analysen kan der opstilles en række gennemgående momenter, som indgår i urimelighedsvurderingen. Selvom momenterne er gennemgående i EU-Domstolens praksis, er det tillige væsentligt at bemærke, at momenterne er kontekstafhængige, hvorefter momenterne må ses i relation til sagens faktuelle omstændigheder og vurderes i en helhed. Der kan desuden sondres mellem momenter, der gælder generelt for alle aftalevilkår efter aftalelovens § 38 c, og momenter, der gælder specifikt for ensidige ændringsvilkår.

Generelle momenter:

Gennemsigtighed udgør et centralt moment i urimelighedsvurderingen. Der kan sondres mellem et formelt og et materielt gennemsigtighedskrav, der indeholder en række undermomenter. Disse statuerer tilsammen gennemsigtighedskravet. Det er for det første en forudsætning, at forbrugeren reelt har haft mulighed for at gøre sig bekendt med aftalevilkåret og de omstændigheder, der knytter sig hertil, forud for aftalens indgåelse. Det formelle gennemsigtighedskrav stiller herefter som minimumsstandard krav om, at aftalevilkåret er sprogligt korrekt og affattet på et sprog, forbrugeren forstår. Såfremt aftalevilkåret er usædvanligt eller byrdefuldt, vil fremhævelse endvidere indgå som et selvstændigt, om end sekundært, moment i vurderingen, idet fraværet af fremhævelse vil indgå som argument for urimelighed, ligesom fremhævelse omvendt ikke selvstændigt kan rimeliggøre et i øvrigt urimeligt vilkår. Det materielle gennemsigtighedskrav rækker videre og forudsætter, at forbrugeren på grundlag af klare og forståelige kriterier reelt er i stand til at forudse de faktiske og økonomiske konsekvenser af aftalevilkåret.

Forholdet til anden regulering, udgør et andet moment og har særlig relevans for vurderingen af, om et aftalevilkår bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugeren. Momentet kan opdeles i privatretlig og offentligretlig regulering. Privatretlig regulering udgør et referencpunkt, idet et aftalevilkår, som fraviger baggrundsretten til skade for forbrugeren, taler for urimelighed. Modsat vil et aftalevilkår, som afspejler baggrundsretten, tale for vilkårets rimelighed. Offentligretlig regulering indgår navnlig i det omfang, den pågældende regulering afspejler en afvejning af de kontraherende

parteres rettigheder og forpligtelser, der tillige finder anvendelse på det konkrete aftaleforhold. Dette følger af direktivets artikel 1, stk. 2, og understøttes af Højesterets afgørelse i Tryg-dommen, hvori god skik-bekendtgørelsens afbalancering af parternes interesser tillægges afgørende vægt. Branchesædvane indgår som et støttemoment i vurderingen, men tillægges ikke selvstændig og afgørende betydning.

Direktivets bilag, punkt 1, udgør tillige et moment i urimelighedsvurderingen og indeholder en vejledende liste over typetilfælde, af vilkår som enten er stridende mod hæderlig forretningsskik eller bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser til skade for forbrugeren. Et aftalevilkårs tilstedeværelse i bilagets punkt 1, er hverken en tilstrækkelig eller nødvendig betingelse for at fastslå urimelighed, men udgør et relevant udgangspunkt i den samlede vurdering. Bilagets selvstændige betydning er kontekstafhængig, idet visse kategorier af vilkår, herunder særligt voldgiftsklausuler, kan give anledning til en stærkere formodning for urimelighed end andre.

Balancevurderingen udgør ligeledes et centralt moment, hvor der kan sondres mellem to typer af skævhed; økonomisk ubalance og ubalance i rettigheder. Vurderingen af økonomisk ubalance angår, om forbrugers økonomiske omkostninger står i et rimeligt forhold til den erhvervsdrivendes modydelse. Af dansk retspraksis, herunder navnlig afgørelser vedrørende parkeringsafgifter, fremgår det, at balancevurderingen tillige omfatter forholdet mellem forbrugers misligholdelse og den efterfølgende økonomiske sanktion, herunder henset til forbrugers kendskab til, og accept af, aftalevilkåret. Ubalance i rettigheder angår tilfælde, hvor skævheden ikke er af økonomisk karakter, men vedrører en uproportionel forringelse af forbrugers retlige stilling, som ellers følger af baggrundsretten.

Det kan ikke entydigt fastlægges, om hensynet til typen af varer eller tjenesteydelse generelt udgør et selvstændigt moment i urimelighedsvurderingen. Hensynet bidrager overordnet set til at fastlægge den fortolkningsramme, hvori urimelighedsvurderingen skal foretages. Et aftalevilkår, der fremstår rimeligt i én aftaletype, kan være urimeligt i en anden, afhængigt af de retlige og økonomiske karakteristika ved den pågældende ydelse. Det synes dog at kunne udledes af retspraksis, at hensynet til typen af varer eller tjenesteydelse kan have karakter af et selvstændigt moment ved både at skærpe og lempe urimelighedsvurderingen, særligt når typen af varer eller tjenesteydelse vedrører fast ejendom.

Momenter særligt for ensidige ændringsvilkår

For ensidige ændringsvilkår gælder foruden, de førnævnte generelle momenter, tillige to særlige momenter. For det første opstiller direktivets bilag, punkt 1, litra j, samt EU-Domstolens praksis et specifikt krav om, at ensidige ændringsvilkår skal være både begrundede og begrænsede. Begrundelseskravet indebærer, at vilkåret skal angive de gyldige grunde, der kan udløse en ændring, på en klar og forståelig måde. Begrænsningskravet indebærer, at rækkevidden af ændringsretten skal være tilstrækkeligt afgrænset, således at forbrugeren på forhånd kan forudse eventuelle ændrings mulige omfang og konsekvenser. Et vilkår, der giver den erhvervsdrivende en ubetinget og ubegrænset adgang til ensidigt at ændre aftalevilkårene, vil som udgangspunkt ikke opfylde gennemsigtighedskravet. For ensidige ændringsvilkår, er gennemsigtighedsvurderingen dermed yderligere skærpet. For det andet har forbrugerens opsigelsesadgang en særegen og nødvendig funktion i balancevurderingen for ensidige ændringsvilkår. Den konsekvente ubalance, som følger af den erhvervsdrivendes ensidige ændringsret, forudsætter som modvægt, at forbrugeren har en tilsvarende ret til at opsige aftalen. Det kræves i denne sammenhæng, at forbrugeren underrettes om denne mulighed, og at opsigelsesretten ikke er illusorisk, men reelt kan effektueres.

8. Litteraturliste

8.1. Love, forarbejder, betænkninger mv.

8.1.1. Lovgivning

Rådets direktiv 85/577/EØF af 20. december 1985 om forbrugerbeskyttelse i forbindelse med aftaler indgået uden for fast forretningssted.

Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler.

Rådets Direktiv 2008/48/EF af 23. april 2008 om forbrugerkreditaftaler og om ophævelse af Rådets direktiv 87/102/EØF.

Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder, 2000/C 364/01.

BEK nr. 1406 af 20/12/2012 om god skik for finansielle virksomheder, investeringsforeninger mv.

LBK nr. 140 af 17/02/2014 om køb (Købeloven).

LBK nr. 193 af 02/03/2016 om aftaler og andre retshandler på formuerettens område (Aftaleloven).

BEK nr. 330 af 07/04/2016 om god skik for finansielle virksomheder.

LBK nr. 817 af 06/06/2019 om kreditaftaler (Kreditaftaleloven).

LBK nr. 866 af 14/06/2022 om markedsføring (Markedsføringsloven).

BEK nr. 1557 af 06/12/2024 om god skik for forsikringsdistributører

LBK nr. 1390 af 18/11/2025 om finansiell virksomhed (Lov om Finansiell Virksomhed).

8.1.2. Forarbejder, betænkninger mv.

Lovforslag nr. 27 af 26. oktober 1994 forslag til ændring af lov om aftaler og andre retshandler på formuerettens område.

Folketingstidende 1994/1995, Tillæg A.

Lovforslag nr. 91 af 16. december 2009 forslag til ændring af lov om kreditaftaler og lov om markedsføring

Lovforslag nr. 39 af 09/10/2013 forslag til lov om forbrugeraftaler

8.2. Afgørelser

Sag C-365/23, Arce

Sag C-598/21, Všeobecná úverová banka

Forenede sager C-224/19 og C-259/19, Caixabank

Sag C-609/19, BNP Paribas Personal Finance

Sag C-84/19, Profi Credit Polska

Forslag til afgørelse fra generaladvokat Gerard Hogan af 15. maj 2019 i sag C-621/17, Kiss

Sag C-191/15, Verein für Konsumenteninformation

Sag C-143/13, Matei og Matei

Sag C-26/13, Kásler og Káslerné Rábai

Sag C-226/12, Constructora Principado

Sag C-415/11, Aziz

Sag C-92/11, RWE Vertrieb

Sag C-472/10, Invitel

Forenede sager C-240/98 til C-244/98, Océano Grupo Editorial

U 2026.1950 H – Tryg-dommen

U 2026.1712 H – Svømmeklub anset som forbruger

U.2026.1081 – En bagatelagtig overtrædelse af parkeringsreglement, i gentagelsestilfælde, ikke urimeligt.

U 2026.394 – Jyske Bank-dommen, anket til Højesteret

U 2025.5040 SH – Jyske Bank-dommen

FO 24/05856-3 – Forbrugerombudsmanden mod Saphe A/S (opnået adgang ved aktindsigt)

FO 24/06950 – Forbrugerombudsmanden mod unavngivet elselskab

FO 21/1181114 - Forbrugerombudsmanden mod Verisure A/S (opnået adgang ved aktindsigt)

FO 22/0799523 – Forbrugerombudsmanden mod SK Energi A/S (opnået adgang ved aktindsigt)

U 2022.4319 Ø – Banken havde i forbindelse med forhøjelse af kredit, indhentet tilstrækkelig information, der fandtes ikke "sådanne omstændigheder"

BS-14227/2022-SHR – Tryg-dommen i 1. instans

U 2022.130 Ø – Banken havde indhentet tilstrækkelig information til at danne grundlag for kreditvurdering, der fandtes ikke "sådanne omstændigheder"

U 2021.3072 Ø – Banken havde indhentet tilstrækkelig information til at danne grundlag for kreditvurdering, der fandtes ikke "sådanne omstændigheder"

U 2021.483 – Bilist betalte ved en fejl for den forkerte bil.

U.2019.3422 H – Realkredit-dommen

U 2016.1396 Ø – To parkeringsafgifter på seks timers parkering.

U 2014.1719 H – Fire parkeringsafgifter på seks dages parkering.

U 2005.2960 S – Viasat-dommen.

U 2004.2876 Ø – Standardiseret erstatning i bilbranchens standardformular.

U 2002.706 H – Brugtvognsforhandler-dommen, første sag.

U 1995.432 H – Ædelstenskøb var forbrugskøb

U 1988.945 V – Antennelaug var en forbruger.

U 1958.1031 Ø – Voldgiftsklausul i ordrebekræftelse.

8.3. Litteratur

Bryde Andersen, Mads: Grundlæggende Aftaleret, Gjellerups Forlag, 4. udg., 2013.

Bryde Andersen, Mads: Ret og Metode, Gads Forlag, 1. udg., 2002.

Buhmann, Karin & Tønnesen, Claus: Offentligret, Karnov Group Denmark A/S, 1. udg., 2015.

Evald, Jens: At tænke juridisk, Djøf Forlag, 6. udg., 2023.

Evald, Jens & Schaumburg-Müller, Sten: Retsfilosofi, Retsvidenskab & Retskildelære, 1. udg., Djøf Forlag, 2004.

Forbrugerstyrelsen: Juridisk Årbog 1999, Forbrugerstyrelsen, 1999

Godsk Pedersen, Hans Viggo & Ørgaard, Anders: Almindelig kontraktret, Djøf Forlag, 6. udg., 2020.

Kristoffersen, Sonny: Forbrugerretten II, Karnov Group Denmark A/S, 5. udg., 2016.

Lynge Andersen Lennart & Bo Madsen Palle: Aftaler og mellemænd, Karnov Group Denmark A/S, 8. udg., 2022

Munk-Hansen, Carsten: Den juridiske løsning - introduktion til juridisk metode, Djøf Forlag, 2. udg., 2021.

Munk-Hansen, Carsten: Retsvidenskabsteori, Djøf Forlag, 3. udg., 2023.

Jull Sørensen, Marie: Forbrugerbegrebet i retligt perspektiv, Djøf Forlag, 1. udg., 2024.

Neergaard, Ulla & Nielsen, Ruth: EU-ret, Karnov Group, 9. udg., 2024.

Tamm, Ditlev, Europæisk retshistorie, Lindhardt og Ringhof Forlag A/S, 2. udg., 2020.

Tvarnø, Christina D. & Nielsen, Ruth: Retskilder og Retsteorier, Djøf Forlag, 5. udg., 2017.

Ussing, Henry: Aftaler, GadJura, 3. udg., 1950.

Von Eyben, Bo: Juridisk Grundbog 1 - Retskilder, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 5. udg., 1991.

Werlauff, Erik: Erhvervsjuras Basisbog, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1. udg., 2007.

8.4. Artikler

Jull Sørensen, Marie: Forbrugerbegrebet - udvalgte problemstillinger, Procesretten vs. civilretten, den danske udvidelse og synbarhedskravet, Ugeskrift for Retsvæsen, U.2022B.53, 2022.

Jull Sørensen, Marie: The Unfairness Test: From Sleeping Beauty to Little Mermaid, European Review of Private Law 3-2024 [387–422], Kluwer Law International BV, 2024.

Klem, Jenny: The Transparency Requirement of the Unfair Terms Directive: An EEA Legal Blind Spot?, Nordic Commercial Law Review, Karnov Group, 2025.

Moalem, David: Fortielser ved kontraktindgåelse - Om obligationsrettens loyale oplysningspligt, Ugeskrift for Retsvæsen, U.2004B.133, 2004.

Mouyal, Lone Wandahl: Samfundsansvarlig kreditgivning - en juridisk analyse af kreditværdighedsvurderinger, Erhvervsjuridisk Tidsskrift, ET 2022.200, 2022.

8.5. Arbejdsdokumenter og vejledninger

Europa-Parlamentet, Udvalget om det Indre Marked og Forbrugerbeskyttelse, arbejdsdokument DT\615453DA.

Europa-Parlamentet, Vejledning til fortolkning og anvendelse af Rådets Direktiv 93/13/EØF om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler, Kommissionsmeddelelse nr. 2019/C 323/04 af 27/09/2019

9. Bilag

Bilag 1 - Samarbejdsaftale

Bilag 2 - Procesafsnit

Bilag 3 - Afgørelser fra Forbrugerombudsmanden som er tilvejebragt ved aktindsigt.

10. Ordoptælling

Ordoptælling

Statistik:

Sider	76
Ord	22.467
Tegn (uden mellemrum)	138.899
Tegn (med mellemrum)	161.103
Afsnit	386
Linjer	2.043

☐ Medtag fodnoter og slutnoter

Luk